Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Өмнөй 1921 оной ...ин 21-һээ гарана. | № 163 (18186) | 1989 оной июлиин 15, суббото | Сэн 3 мүн.

«...Октябриин революциин һүүлээр хэдэн арбаад жэлдэ бүхы туйлагдаһан юумэндээ түшэглэн, социалис нангин зорилгонуудые бэелүүлһэнэй аргаар бидэ обществын хүгжэлтын мүнөөнэй үе шатада манай ниитын байгуулалтын хүсэ шадалые элирхэйлэн ашаглажа, социализмда шэнэ эршэ хүсэ, шэнэ шэнжэ шанар олгожо шадаха байнабди».

М. С. ГОРБАЧЕВ.

СССР-эй Верховно Советдэй нэгэдэхи сесси

ХУБИЛГАН ШЭНЭДХЭЛГЫН ЗАМААР ДАБШАХА

...июлиин 13-най ...сагта СССР-эй ...оведэй заседани...соо сугларба. Тө...нуудаһан **М. С. Гор...**эй Верховно Со...ай сессиин эхэ...ханиие нээгдэһэн ...хобо.

...рдэм һуралсалай ...-эй гүрэнэй коми...эгшын тушаалда ...он Г. А. Ягодин ...турые депутадууд ...элгээ үргэлжэ...гаа. Депутадууд ...ков, **В. В. Якуш...тышев, Р. А. Ба...Коновалов, Л. И. ...А. Черных, В. Е. ...Р. С. Ахметова, ...В. Г. Разумов**...ажаглаталтануудые ...радхалнуудтайгаар ...кнай толгойлдог ...ь бэшээр хүдэл...ажал ябуулгада ...зурилдөөнүүд то...нуургашад болон ...гое һайханиие ...бар хүсэтэйгөөр ...анхаралаа һу...ина. Хүдөөгэй һур...тагүй муу байдал...э. Гэхэтэй хамта ...ай арадай эрдэм ...хүтэлбэрилжэ ...ойшо олондо мэ...дэм ухаанай нэрэ ...нүүлэгдээ, зандаг...гын арга онол...д шууд тэмсэл, ...а һуралсалай на...суудалнуудта ан...үүлалга үргэдэгэ...мдэглэгдээ.

...ндаата хөөрэлдөө...хилдэ Арадай эр...эй талаар СССР-...комитедэй түрүү...аалда кандидат Г. А. Ягодин үгэ хэлэһэн, депутадуудай асуудалнуудта харюусаһан байгаа.

Олонхиин дуугаар Г. А. Ягодин Арадай эрдэм һуралсалай талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшээр томилогдобо.

Телевидени болон радиодамжуулгын талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшын тушаалда М. Ф. Ненашевые дэбжүүлхээр дурадхагдана.

Правительствын гэшүүндэ кандидат ерээдүйнгөө ажал ябуулгын программые найруулан, үгэ хэлэбэ. Телевидени болон радио хадаа хубилган шэнэдхэлгын, обществые демократическа ёһоор шэнэдхэлгын шухалын шухала, тон нүлөө ехэтэй арга хэрэгсэлнүүд болоно гэжэ **М. Ф. Ненашев** тэмдэглээ. Арадай депутадуудай нэгэдэхи съездын хүдэлмэрие сэхэ дамжуулһан ушар энээниие батаар элирхэйлэн гэршэлнэ.

Ниитын ажабайдалай бүхы һалбаринуудта бэелүүлэгдэжэ байһан хубилган шэнэдхэлгэдэ эдэбхитэйгээр туһалхын тула телевидени болон радиогой арга боломжонуудые аша үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ гэшэ гол зорилгомнай болоко гэжэ Гостелерадиогой түрүүлэгшын тушаалда кандидат тоолоно. Хуушаһан юумэнтэй, албан хойрог ябадалтай оролдосотойгоор, эсэшэ сусашагүйгөөр тэмсэжэ, хубилган шэнэдхэлгын һайн ажал хэрэгүүдые, дүй дүршэлые ехээр харуулха хэрэгтэй.

Одониитэдэ мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн тараадаг хэрэгсэлнүүдэй хараа шэглэлые хубилгаха шухала. Хүнэй ажал ябуулгын гол һалбарида — ажал дээрэ хубилалтануудые хэнгүй, бидэ ажабайдалаа хубилгажа шадахагүй байһамнай элитэ.

Телевидени болон радио общество дотор боложо байһан бүхы үйлэ хэрэгүүдые тодо зүбөөр, тобоймо хурсаар харуулха уялгатай. Манай дамжуулгануудта харагшад, шагнагшад элдэб янзын сэгнэлтэнүүдые үгэдэг гээшэ. Авторнуудай хараа бодол, тэдэнэй социальна ба сэдьхэл бодолой шэглэлнүүд хадаа шухала удха шанартай байна.

Парламентын ажал ябуулга харуулалгые нарижуулан һайжаруулха, Гостелерадиогой материально-техническэ үндэһэ һуурие саашадань бэхижүүлэх талаар шэглүүлэгдэһэн дурадхалнуудые кандидат оруулба. Нютагай болон республиканска дамжуулгые али бүхы талаарнь хүгжөөхэ хэрэгтэй.

Депутадуудай олон тоото асуудалнуудта М. Ф. Ненашев харюусаба.

Депутадууд **У. Ш. Орозова, А. Н. Пенягин, Е. Д. Дога, В. А. Волков, А. Г. Мухтаров, В. В. Косыгин** үгэ хэлэхэдээ, ажаллалтануудые хэһэн, дурадхалнуудые оруулһан байгаа.

СССР-эй Верховно Совет М. Ф. Ненашевые Телевидени болон радио-дамжуулгын талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшээр томилбо.

СССР-эй Верховно Советдэй гэшүүдэй хүдэлмэридэ, ажаһуудалда хабаатай зарим асуудалнуудаар үгэ буляалдаата хөөрэлдөөн сесси дээрэ болоо. Депутадуудые номуудаар, косметикын зүйлнүүдээр «садхаахые» оролдоно, тэдэ-ние «али бүхы юумые абяагүйгөөр зүбшөөлгэжэ һургана» гэжэ Ленинградай депутат Ю. Ю. Болдыревой хэлэһэн үгэнүүд энэ хөөрэлдөөнэй гол ушар шалтагаан болоһон байгаа.

Ю. Ю. Болдыревой хараа бодолые депутадууд **А. А. Коршунов, Б. И. Олейник, Р. А. Медведев** эрид буруушаажа байһанаа мэдүүлээ. Депутадууд бэеэ дааһан байдалтай, тэдэнэй ябуулганууд, һанамжанууд эрхэ сүлөөтэй байха ёһотой гэжэ үгэ хэлэгшэд тэмдэглэбэ. Верховно Советдэй гэшүүдэй хүдэлмэриин ба ажаһуудалай эрхэ байдал тушаа хэлэхэ болоо һаа, тад һөөргэ, тэдэнэй ажабайдал хангалтагүйгөөр бодомжологдонхой, депутадууд гостиницада ажаһуһанайнгаа, албаная хэрэгээр телефоноор хөөрэлдэһэнэйнгөө түлөө өөһэдөө мүнгэ түлэдэг, бултантай адли эрхэ байдалда здээлдэг байна.

Бэеэ баринги, үндэр соёл болбосоролтоо байхыень, гүнзэгыгөөр бодомжологдоогүй мэдүүлгэнүүдые дары хэһэнэй үлүү гэжэ **М. С. Горбачев** депутадуудые уряалба. СССР-эй Верховно Советдэй гэшүүдтэ хүдэлмэриин таарамжатай байдал хангаха шухала хэмжээнүүдые абахыень тэрэ СССР-эй Верховно Советдэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо А. И. Лукьяновта, палатануудай түрүүлэгшэнэртэ даалгагдаба.

Кинематографиин талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшын тушаалда А. И. Камшаловые томилхо тухай дурадхал оруулагдана.

А. И. Камшалов трибунада гараба. Кинематографи хадаа зохёохы ажал ябуулга болон үйлэдбэриие нииллүүлэн нэгэдүүлһэн һалбари мүн гэжэ тэрэ хэлээ. **Ажал ябуулгынгаа** программые **найруулхадаа, кинематографиин** мүнөөнэй байдалые тодо хурсаар харуулхые оролдобо.

Киногой хэрэгые хубилган шэнэлхэ хэрэгтэй. Национальна студинууд тухай хэлэхэдээ, республиканска киное бэеэ дааһан байдалтай болгохо шухала, түрэлхи хэлэнэй онсо өөрсэ шэнжые үлөөхэ, энэ талаар үхибүүдтэ ба эдиршүүлдэ зорюулагдаһан фильмүүдые бүүлгаха шухала гэжэ кандидат хэлэбэ.

А. И. Камшалов асуудалнуудта харюусаа.

Депутадуудай урда тээнь табиһан зарим асуудалнууд сесси дээрэ зүбшэн хэлсэгдэбэ. Тусхайлбал, партиин Ленинградска обкомой нэгэдэхи секретарь байһан Г. В. Романов Эрмитажай суглуулбаринуудта байһан өөрсэ шухаг, гоё һайхан сервизүүдые хэрэглэдэг байгаа юм ха гэһэн мэдүүлгые бүруушааһан Эрмитажай директор академик Б. Б. Пиотровскиин телеграмма уншагдаһан байгаа.

Нагорно Карабахтахи байдалда хабаатай телеграммануудһаа уламжалан, эндэхи байдалые гуримшуулан һайжаруулхын тула бүхы хэмжээнүүд абтажа байна гэжэ мэдээсэгдээ. Урда тээнь байгуулагдаһан СССР-эй Верховно Советдэй комисси энэ талаар туһалха уялгатай.

Пенсинүүдэй доодо захын хэмжээе дээшэлүүлхэ тухай асуудалые энэ сесси дээрэ зүбшэн хэлсэхые депутат **Н. В. Босенко** гуйба.

Тус асуудалые шиидхэхын түлөө гүнзэгыгөөр бодожо үзэхэ ёһотойбди. Энэ талаар нэмэлтэ 6 миллиард тухэриг **бэдэржэ олоо хэрэгтэй** гэжэ **Н. И. Рыжков тэмдэглээ.** Тэрэниие намарай сесси дээрэ зүбшэн хэлсэхын тула зохихо тогтоолой проектые сентябриин 1 болотор табихыень дурадхаба.

Энэ һанал бодолыень депутадууд зүбшөөһэн байгаа.

Оршон тойронхи байгаалиие хамгаалгын асуудалнуудһаа уламжалан, Ленинградска областиин Киришидэ белогтойвитаминтай холимог тэжээл үйлэдбэрилгые тэндэ болюулха тухай нютагай засагаархидай шиидхэбэри абаһан дээрэһээ энэ асуудалые хаража үзэхэ комисси байгуулхые депутат **В. И. Соколов** дурадхаа.

Мүнөө энэ асуудал шэнжэлэгдэжэ байна, хэдэхэн удэрэй үнгэрхэдэ, тэрээндэ бусаха ёһотойбди гэжэ **Н. И. Рыжков** мэдээсээ.

Кинематографиин талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшын тушаалда дэбжүүлэгдэһэн А. И. Камшаловай кандидатурые зүбшэн хэлсэлгээ үргэлжэлүүлхые үдэшын заседани дээрэ түрүүлэгшээр һуурһан **А. И. Лукьянов** дурадхаба. Депутадууд **Т. О. Океев, О. В. Чернышев** болон бусад зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаһан байгаа.

Дуугаа үгэлгын һүүлээр А. И. Камшалов энэ тушаалда томилогдобо.

Хэблэлэй талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшын тушаалда дурадхагдаһан **Н. И. Ефимовэй** кандидатурые депутадууд зүбшэн хэлсэжэ захалба.

Орон доторнай хүн зониие хооллуулха, хубсалуулха, гэр байраар хангаха гэхэ мэтын олон тоото асуудалнууд бии гэжэ тэрэ хэлээ. Гэбэшье ном һудар хадаа манай обществодо шухала хэрэгтэй оюун ухаан бодолой эшэ үндэһэн болоно. Энэ һалбари тон хүшэр хүндэ байдалда оронхой. Манай һалбаринн промышленна үндэһэ һуури ахир тулюур юм. Шухала хэрэгтэй полиграфическа түхеэрэлгэнүүдэй гурбанай нэгэ хубиньшье манайда гаргаганагүй. Бии байгаа түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүд хуушараа. Абтаһан шиидхэбэринүүд гүйсэд бэелүүлэгдэнэгүй. Саарһан дутаалдана. Энэ талаар СССР бусад хүгжэнги оронуудта оло дахин гартана. Саарһа үйлэдбэрилэн гаргахэ программа бии, гэбэшье тэрэниие бэелүүлхын тула олон жэл хэрэгтэй. Хүүгэдэй, уран һайханай, энциклопедиин, түүхын, философиин зохёолнуудта, һохор хүнүүдэй уншаха номуудта гол анхаралаа хандуулха, олон үндэһэ яһатанһаа бүридэдэг литературын зохёолнуудые үргэнөөр хэблэхэ хэрэгтэй.

Хэблэлэй хэрэгтэ демократиие үргэдхэхэ, хэблэлнүүдэй бэеэ дааһан байдалые бэхижүүлхэ, һалбари дотор ажахын тоосоое нэбтэрүүлхэ шухала. Депутадуудай асуудалнуудта кандидат харюусаба. Депутадууд **Т. Кайпбергенов, С. Г. Шувалов** тус кандидатурые зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадажа үгэ хэлээ.

СССР-эй Верховно Совет Н. И. Ефимовые Хэблэлэй талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшээр томилбо.

Ой модоной талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшын тушаалда А. С. Исаевай кандидатурые сесси дээрэ зүбшэн хэлсэжэ захалба.

А. С. Исаев трибунада гарахадаа, ой модоной ямар байдалтай байһан тухай һанаагаа зобоже байһанаа мэдүүлээ. «Ой модон хадаа манай баялиг болоно» гэһэн үгүүлэлдэ дадашанхайбди. Тиин ой модо сахин хамгаалха, һайнаар хэрэглэхэ, тэрэниие һэргээхэ асуудалнуудта кандидат гол анхаралаа хандуулаа.

Депутадууд **В. Я. Стадник, В. К. Мурашов, В. В. Дмитриев, О. Б. Баторов, М. В. Демидов** гэгшэд кандидатурые зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаба.

Олонхиин дуугаар А. С. Исаев Ой модоной талаар СССР-эй гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшын тушаалда баталагдаа.

«Правда» газетын июлиин 12-ой номерто толилогдоһон «Федеративна холбоон» гэһэн статья тушаа бэшэгүүд зарим депутадуудһаа М. С. Горбачевто ороһон байна гэжэ түрүүлэгшээр һуургша соносхобо. Бидэнэй һанамжын ёһоор, нацинууд хоорондын харилсаанууд тушаа ЦК-гай Пленумэй урда тээхэнэ нимэрхүү удхатай материалнууд толилогдохо ёһогүй.

Забһарлалгын үедэ М. С. Горбачев зарим депутадуудта энэ асуудалаар харюу үгэхэ зуураа, «Правда» газетын хуудһанууд дээрэ өөһэдынгөө һанал бодол хэлэхэ хүсэлэнтэй байһанаа хэлхыень дурадхаа гэжэ А. И. Лукьянов мэдээсэбэ.

Худэлмэриин зарим асуудалнуудаар, ороной гүрэнэй хүтэлбэритэй Верховно Советдэй харилсаануудай гурим тухай депутадууд **А. А. Щелканов, Н. С. Сазонов** һанамжануудаа хэлэһэн байгаа.

А. И. Лукьянов болон **Е. М. Примаков** тайлбаринуудые үгэбэ.

Заседани дүүрэбэ. Сесси июлиин 14-дэ худэлмэриез үргэлжэлүүлэ.

(ТАСС).

КПСС-эй Ленинградска обкомой пленумдэ хабаадагшадай урда М. С. ГОРБАЧЕВОЙ хэлэһэн үгэ

...Энэ харюусалга...областиин партий...цида, Ленинград ...одожо байһан ...гжэлтые тодорлөөтиин областной ...ний нэгэдэхи сек...асуудалые шидхэ...умэй, партийна ...ямараар худэлхэ...ханажа байна...ые бидэнэй бүлэ...эмнай һайн гэ...ал, асари ехэ, дүй ...хатуужалтай, ай...хүсэтэй Ленинграда...на организацитай ...оохон харилсаа...байха ёһотой ...ни Центральна Ко...ор. Мүнөөнэй эрид ...манай обществые ...ыби заяата шуха...өрэнэй эдэбхитэй...гүй һа... юрэнэй ...ай амжал эта ажал ...үүлэгдэгүй байн...

...организ...аяа хам...ийхидай тохёолдо...ол түбэгүүдые гар...н тула ехэ орол...н байһые бидэ бүлэ...ь байнабди. Пар...изацинуудай, бүхы ...дай эдэбхи үүс...лүүлһэнэй, ажал...нэй холбоое бэхи...ааар энэниие түй...но. Энэнэй тула ...ахала хэрэгтэй бү...бии.

...ал зорилготойгоор ...эни таанадта эли ...гэһэн найдуулгаяа ...эшэ минии түсэ...ара ороно. Энэ кол...р МОНТЕ-КРИ...илсалга, ёһын тэ...— в 14-20 19... ямаршье нюуса...ЕОЗАЛ «ПРЕМ...ион байдалда хөө...олдованный ...н хэжэ, манай ...10. ..., социльна ажа...мар ехэ хубилал...ртаньян и Т...ложо байһые, ху...ангиин һанал бо...ые ушөө дахин мэ...олгохо бэйна.

...шэнэдхэлгын хуби...өө, политическэ, ..., эрдэм, соёлой ...губ болохо Ленин...ниградай область ...хэрэгүүдэй яма...тэгдэжэ байһанай ...рскынхидой һанаа...байнаниинь зүрхэ ...дамжуулагдаа.

...рдтэй хөөрэлдэхэ...ийн районно болон ...комитедүүдэй сек...ий үсэгэлдэр обком...уулзалга дээрэ һа...нал бодолоо хубаалдахадаа, эндэ зэрим гол асуудалнуудаар һанамжануудаа хуряангыгааршье һаа, хэлэхэ гээшэ шухала удха шанартай гэжэ тоолоһон байгааб.

Парти болон оромнай мүнөө орёо, магад, түүхынгээ эгээл орёо үе сагуудай нэгэндэ хүрөөд байна. КПСС-эй үүсхэлээр бэелүүлэгдэжэ байһан революционно хубилган шэнэдхэлгэ обществын ниитын ажабайдалда нэбтэрүүлэгдэжэ, бүхы хүн зоной аша түһые дайсана. Мүнөө маагадта тохёолдохо байгаан байдалай онсо шэнжэ һамэл ха юм даа. Бидэ ямаа юумэнэй тохёолдохо байһые ойлгоо һэлди.

Хубилган шэнэдхэлгын политика хадаа манай общество дотор тохёолдоһон бодото байдалда хариусаха, хүнүүдэй аша туһада хэрюусаха политика мүн. Мүнөө тэрэниие хүгжөөлгэдэ хоёрдохи, эгээл шухала шата ороожо ёрэбэ. Энэ хадаа бидэнэй тодорхойлһон бодомжые бодото дээрэнь бэелүүлгэ болоно. Хубилган шэнэдхэлгэ тушаа, тэрэниие бидэнэй ямараар ойлгожо байһан тушаа олохон үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүд, митингнүүд болсо. Эдэ бүгэдэ шухала хэрэгтэй байгаа. Эдэ бүгэдэ обществые һэрэгээ, тиигэжэ хүн зоной ухаан бодол хүдэлэгдөө. Энэ талаар хэлэхэ юумэн хүн бүхэндэ олдоһон байха юм.

Хубилган шэнэдхэлгын бодомжын бодото байдалда нэбтэрүүлгэ үнэхөөрөөшье хүн бүхэниие һонирхуулна, бүхы юумэндэ — экономикодо политикада, социльна ба оюун ухаан бодолой һалбаринуудта хабаатай. Тэрэ ажалша коллективүүдтэ нүлөөлнэ. Советүүдтэ, партида, хүтэлбэриилгын зургаануудта, армида, захиргаанай зургаануудта, эрдэмдэ, соёлдо, нацинууд хоорондын харилсаануудай һалбарида хабаатай байна.

Манай орон шэнги, нимэ айхабтар ехэ орон дотор бэелүүлэгдэжэ байһан хубилган шэнэдхэлгын худэлмэриин хэмжээн асари ехэ. Ямаар нэгэн газаа түхэл шэнжыень хубилгалгаар, дээхэнүүр хамжажа хэгдэнэн худэлмэреэр хизаарлахые шиидэнгүй, манай обществые революционно ёһосэ гүнзэгыгөөр хубилгалгын эмда гараһан байгаабди. Хубилган шэнэдхэлгын хэрэгтэ бэрхэшээл түбэгүүдэй, хэмороо-то үзэгдэлнүүдэй тохёолдуулгадажа, аша туһын зуришэлдөөе бидэ бултадаа харенэбдик. Энэнышье ойлгосотой. Орон болон обществоёо хүтэлбэриилгын хуушаһан арга онолнуудһаа, тогтонижорһон һанал бодолнуудһаа, ябуулганууддаа холодохые оролдообди. Зандаран зонхилогдоһон онол арганууддаа, гүрэнэй, ажахын, совет болон ниитын зургаануудай эрхэнүүдые, үялгануудые дууряан бэелүүлгэнээ зайлан холодонобди. Зөөри зөөшөөө, зөсөг зөхиргаанаа, соёл болбосоролтоо хүнүүдэй холодожо байһан ушарые зайсуулбабди. Эдэ үг зорилгонуудай аша туһада Октябриин революци хэгдэнэн байгаа.

Мүнөө урданайнгаа дутуу дунданууды зайсуулан сараха, хүнэй нэрэ хүндые дээшэлүүлгэдэ, энэрэлэй һайхан сэдьхэл нэбтэрүүлгэдэ, ниитын харилсаануудта обществын ажабайдалай бүхы һалбаринуудта демократиие үргэдхэлгэдэ, обществодо дотор социальна талаараа хамгаалагданги байдалые, үнэн зүбые дээшэлүүлгэдэ хабаатай социализмын үнэтэ шухаг баялигуудые һэргээхые оролдонобди. Нүхэдүүд, энэмнай һүүлшын юумэн тухай хэлэхэ болоо һаа, тэгшэдхэлгын ёһо гуримые, хүнэй хүзүүн дээрэ хүльбэрэлгые зайсуулан серахын тула шууд сэхээр тэмсэхэ ёһотойбди.

Хэрбээ бидэ тэгшэдхэлгын ёһо гуримые зайлуулан сараагүй һаа, урдаа табиһан зорилгонуудаа бэелүүлжэ шадахагүй байһандаа гүнзэгы сэдьхэлһээ этигэн найдаһабди. Нүхэдүүд, тэгшэдхэлгын үндэһэ һуури үнгэрэн сагһаа эхитэй. Хубаарилха, тэгшэдхэхэ талаар бидэ бултадаа үнинһөө хойшо ехэ юумэндэ һуранхайбди. Тээд энэ ушар үйлэдбэридэ, ажалай бүтээсэдэ ехэ хохидол ушаруулна. Тиимэнээ тэрэ һуудал байдалдамнай ехээр нүлөөлнэ бшуу. Хэрбээ тэгшэдхэлгын хэрэгые зайсуулжа шадаагүй һаа, манай общество дотор гүнзэгы үндэһэтэй, зурхэ сэдьхэлээрээ хүсэһэн хубилган шэнэдхэлгэ бэелүүлгэдахэгүй байна гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Хүниие социльна талаһаа хамгаалагданги байдалын тодорхой хэмжээн хэрэгтэй. Гэбэшье али бүхы юумэндэ энэ хэмжээнээ гадуур нэгэ нимэ гол ёһон хараада абтаха эрэгтэй: хүн бүхэнөө — арга шадабаряань, хүн бүхэндэ — ажалайнь эрэгээр. Нүхэдүүд, энээнгүйгөөр урагшаа дэбшэжа шадахагүй байнебди. «Элюурдүүлһэн юумэдэл жэгдэ, адли тэгшэ» общество хадаа холын хараа түсэбгүй обществo болоно. Тиигээд байбал, һууриһаа худэлхэгүйбди. Эгээл тиимэнээ экономикодо, политическэ хэрэгтэ, нацинууд хоорондын харилсаануудта, бүхы юумэн эли ха юм. Юуб гэхэдэ, тэдэ үнэн байдалай гол шухала асуудалнууд болон орёо бэрхэшээлнүүдые буруугаар тайлбарилхаһаа гадна түгшүүрилтэй байдал болюулхын, алдуунуудаа зэһаруулхын ба хубилган шэнэдхэлгын бүхы ябуулганууды ураншань дабшуулхын тула бүтэмжэтэй худэлмэри эрхилхые оролдоногүй бшуу.

Бидэ хатуу һанал бодолтой, тэсэбэритэй, боложо байгаа юумые сэгнэхэдээ, экономическа ба политическэ реформонуудай уг зорилгонуудые хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлһэнэй ашаар, олондо мэдээсэлгын эрхэ байдалда демократическа хубилалтануудые батадхаһанай, гүнзэгырүүлһэнэй ашаар, хуули ёһото социалис үгэниие бүридүүлгын аргаар шэнэдхэн хубилгын политика ба бодото алхамуудые уридшалан харахадаа, үнэн байдалһаа эхи абадаг байха ёһотойбди гэжэ үшөө дахин онсолон тэмдэглэхэ байнаб. Имагтал нигэжэ, Октябриин революциин һүүлээр хэдэн арбаад жэлдэ бүхы туйлагдаһан юумэндээ түшэглэн, социалис нангин зорилгонуудые бэелүүлһэнэй аргаар бидэ обществын хүгжэлтын мүнөөнэй үе шатада манай ниитын байгуулалтын хүсэ шадалые элирхэйлэн ашаглажа, социализмда шэнэ эршэ хүсэ, шэнэ шэнжэ шанар олгожо шадаха байнабди.

Минии һанал бодолой удаадахи тезис гэхэдэ, манай общество дотор, тэрэ тоодо Ленинградтахишье байдалда, үзэгдэжэ байгаа социально-политическэ түгшүүрилтэ шанга оршон байдал болоно. Энэмнай ехэнхидээ худалдаа наймаанда үзэгдэдэг бэрхэшээлнүүдтэй, нэн түрүүн эдеэ хооноор хангалгатай, мүн тэрэшэлэн олон жэлдэ бии болоһон олон тоото асуудалнуудтай холбоотой байха юм. Эдэ бүгэдэ городойшье, худоэгэйшье ажапшадай ажапуудтай эрхэ байдалда муу нүлөө үзүүлдэг байна бшуу. Хүнүүд гансашье хубилган шэнэдхэлгэр һонирохоно бэшэ, харин тэсэ өөрын хубиингаашье, ажалша коллективэйшье хуби заяае имагтал хубилган шэнэдхэлгэтэй холбоно гэжэ үсэгэлдэр болоһон уулзалганууд ба хөөрэлдөөнүүдэй, нэн түрүүн Ижорско заводой худэлмэришэдтэй хөөрэлдэһэнэй һүүлээр би батаар этигэдэг болооб. Хэрбээ тэдэ юундэ һанаата болоноб гэбэл, тэдэнэй ажаллажа байһан газарта хубилган шэнэдхэлгын хангалтагүй ябасаар һанаата болодог байха юм. Түбэй зургаануудайшье худэлмэридэ, мүн нютагай зургаануудайшье худэлмэридэ үзэгдэдэг дутуу дунданууды тэдэ тэмдэглэһэн байха юм. Манай кадрнуудай хэр худэлдэгөөр сэдьхэлээ ханадагүй байна бшуу. Тиимэнээ бидэ гансашье энэ һанаата бололгые дуулаха бэшэ, харин ойлгохо, бодожо үзэхэ ба түбэй газарта тэрэниие тодорхой шиидхэбэринүүд болгохо, нютагай зургаануудай, ажахын кадрнуудай болон ажалша коллективүүдэй өөһэдэйнь бодото ехэ эмхидхэлэй худэлмэри болгохо ёһотой гээшэбди.

Тодорхой эрхэ байдалда, республика, область, район, город, ажалша коллектив бүхэндэ юрын аад, тон шухала асуудалнуудай, манай ажабайдалда үнэн дээрэ юу хээн хубилна гэжэ хүн зондо харуулхаар асуудалнуудай хэр шиидхэгдэжэ байһан тушаа бидэ үшөөл ехээр анхаралаа хандуулжа шаданагүйбди. Тезд томо, гүнзэгы хубилалтануудые хэхын тула сагшье, хүсэл оролдолгошье, нөөсэнүүдшье хэрэгтэй болодог гэжэ арэд зон һайн мэдэнэ ха юм. Гэбэшье хүн зон ажабайдалай юрын лэ, үдэр бүриин асуудалнуудай шиидхэгдэдэггүй байнантай эбсэхэ арагүй байна.

Нээрээшье, нүхэдүүд «Ижорский завод» нэгэдэлэ ажабайдалһаа тодорхой жэшээ харуулһуу. Тэндэ нилээд һайн коллектив бии, ехэ экономическа, техническэ зорилгонуудые тэрэ шиидхэдэг, өөрынгөө түйлалтануудаар, ушар ёһо мэдэдэгээрээ, ехэ хэмжээнэй ажал хэрэг бэелүүлдэгээрээ, шэнэ ёһоор хэндадагаараа мэдээжэ болоохой гэжэ таанад намһаа һайнаар мэдэнэ ха юмта. Энэнь ажахы эрхилэлгын шэнэ түхэл маягуудые ашаглалгада харагдаад байна. Гэхэтэй хамта тэндэ ямар ондоо байдалтайб! Бидэ худэлмэришэдэй уряагаар 19-дэхи цехые орожо хараһан байнабди. Энэ цехтэ арадай хэрэглэмжын эд бараан гаргагдадаг байна. Һайн, орон дотороошье, хилын саанашье түргэнөөр тарадаг эд бараа гаргадаг байха юм. Тезд хүнүүд ямар эрхэ байдалда худэлнэб! Энэмнай Петр хаанай үе сагайхи гэжэ сэхыень хэлэхэ байнаб. Коллективэй ехэ түйлалтануудтай эзэрэлэн яажа нимэ техническэ гээгдэл байха юм. Энэнь бидэниие гайхуулна. Цехые һалхитуулан арюудхаха тухай хөөрэлдөөн хоёр жэл болоно, тезд тэрэниие заһабарилжа шадахагүй байна. Айхабтар ехэ шорой тооһотой, тэсэшэгүй эрхэ байдалтай байха юм. Энэмнай бузар муухайл! Энэ цехтэ ехэнхидээ эхэнэрнүүд худэлнэ ха юм.

Тезд эндэ хэдэн миллиард түхэриг хэрэгтэй болоно аал, нүхэдүүд? Дары түргэн энэ цехые һэльбэн шэнэлхэ хэрэгтэй. Иигэжэл хүнүүд эдэ бүгэдые харана, хубилган шэнэдхэлгэ дүрбэн жэл боложо байна, харин юушье хубилнагүй гэжэ һанана ха юм. Эндэнээл сухалаа хүрэлгэ, дураа гуталга, шүүмжэлэл гарана бшуу. Хүнүүдэй эрилтэ хэрэглэмжэдэ анхаралгүй байгаа урдань миин үнгэрдэг байгаа, мүнөө энээнтэй эбсэжэ болохогүй. Энэниие манай кадрнууд ойлгохо ёһотой.

Профсоюзай организацинууд хаанаб? Партийна организацинууд хаанаб? Тэдэнэй залан сэхэ хараа бодол хаанаб? Эндэ хэлэгдэһэн жэшээ тиимэшье ехэ бэшэ гэжэ һанагдахаар, харин юундэ Ленинградта, ороной бусад городуудэ болон областнуудта түгшүүрилтэ байдал ушарнаб гэжэ энээнһээ ойлгожо болохоор байна ха юм.

Саашань ниитэ байдалһаа, социально-экономическа һалбарида реформотой, кооперативуудтай, арендэтэй, дотоодын дэлгүүр дээрэхи байдалтай ушарһан оршон байдалһаа эхи абажа, түбэй газартахи худэлмэри тухай би хэлэхэ ёһотой болоноб. Олон юумэн эндэ түбэй газарай алдуу эндүүнүүдтэй холбоотой байха юм. Энээнһээ бидэ һургаел абаха ёһотойбди. Эдэ асуудалнуудые бидэ шиидхэжэ эхилээбди. Гэгдэл, ушар ёһо мэдэхэгүй ябадал, элдэб шиидхэбэринүүдэй хойшолонгуудые уридшалан тухайлжа шадахагүй ушар — эдэ бүгэдэ хадаа, нүхэдүүд, эсэсэй эсэстэ кадрнуудһаа эхитэй гээшэ. Манай кадрнууд хубилган шэнэдхэлгын харгы замда түргэнөөр, эрид шиидэнгээр ороохо, өөрынгөө онол арганууды хубилгаха, асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ ба шиидхэхэдээ, демократическа арга зэбсэгүудые үргэнөөр хэрэглэхэ, ажалшадтай саг үргэлжын холбоотой байха, тэдэниие экономическа, гүрэнэй, ниитын ажабайдалай бүхы ябуулганууда хабаадуулха ёһотой болоно. Ондоо арга байхагүй. Бүхы хүнүүд юумэ мэдэдэг байхадаа, тэдэ, нэгэдэхеэр, юрын асуудалнуудые шиидхэлгэ хойшолуулха ябадал гаргахагүй байна бшуу. Харин, нүгөө талаһаа, томо асуудалнуудые шиидхэлгэдэ саг, түрүүшын ээлжээнэй хэрэгүүдые тодорхойлго, саг болзорынь хубаарилга хэрэгтэй болоно гэжэ тэдэ мэдэдэг байха зэргэтэй бшуу.

Эдеэ хоолой, эд бараанай болон гэр байрын талаар бидэ ямараар өөһэдынгөө түсэб табяабибди, тэрэнэйл үндэһөөр амин шухала асуудалнуудые бидэ шиидхэхэ ёһотой болонобди. Эндэ ажал хэрэгээ эрид шууд ябуулха хэрэгтэй. Тиихэдээл хүнүүд үрэ дүнгүүдыень түргэн харадаг байха болоно ха юм. Үсэгэлдэр партиин районно комитедүүдэй секретарьнуудай нэгэн нимэ ажаглалта хэ һэн: юундэ олон зорилгонууд удаанаар шиидхэгдэнэб гэхэдэ, түбэй газар нютагай зургаануудые зэмэлнэ, харин тэдэнь, үнгэрхэдөө, түбэй газарай хэзээдэшье эрхилдэггүй, эрхилхэ ёпошьегүй асуудалнуудые шиидхэхэдээ, түбэй газар тэзшэ хуушанайнгаа заншалаар, заадаг байха юм.

Үшөө нэгэ нимэ юумэ онсолхые хүсэнэб. Имагтал өөрынгөө аша туһые хаража, үйлэдбэриин коллективүүд арад зондо, обществодо хэрэгтэй юумэ үйлэдбэрилгэһөө өөһэдынгөө олон ушарта сүлөөлдэг байна. Энэмнай, нүхэдүүд, манай социльна олохон түсэбүүдые буруудхаажа болохо байна бшуу. Бүлэг хүнүүдэй гансал өөһэдынгөө аша туһые хараха ябадалай баадхалгаар үйлэдбэриин коллективүүдэй арад зондо хэрэгтэй юумэ гаргалгаһаа арсаха ябадалнууд бүхы хүнүүдтэ, тэрэ тоодо эдэ коллективүүдтэ өөһэдтэнь, хохидол ушаруулна. Тиигэжэ агшам зуурын аша туһань һүүлэй һүүлдэ ехэ гээгдэлнүүд боложо тэхэринэ гээшэ.

Гэр байрын асуудалнууд тон хурса болонхой. Нютагуудташье, городуудташье, предприятинууд дээрэшье тэрэ элдэб ондоогоор шиидхэгдэдэг байна. Жэшээнь, табан мянган худэлмэришэдтэй коллектив 2—3 гэр барина, тиихэдэнь 30 мянганһаа дээшэ худэлмэрилэгшэдтэй Ижорско заводто жэлдээ 1—2 гэр баригдана.

(Эхин. Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

КПСС-эй Ленинградска обкомой пленумдэ хабаадагшадай урда М. С. ГОРБАЧЕВОЙ хэлэһэн үгэ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Энэмнай ехэ гэшэ аал? Гансал городой барилгын эмхинүүдтэ найдаха ябадал үндэһэ баримтагүй гэжэ һанагдана. Өөһэдын эдэбхи үүсхэл, ажахын арга хэрэгтэй болоно. Энээнэй тула арга боломжонууд бии байха юм.

«Ижорский завод» нэгэдэл шэнги иимэ томо коллективүүд Ленинградта олон юм. Тэдэмнай тон ехэ юумэ хэхэ аргатай. Тиихэдээл городой түбые һэльбэн шэнэлхэ программа бэелүүлхэ баугай ленинградайхидай гэр байрын эрхэ байдалые түргэнөөр һайжаруулха арга боломжо барилгашадта бии болохо байна бшуу. Манай томо предприятинууд партийна организациинуудай болон совет зургаануудай һанал б о д о л ы е, ажалшадай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые заримдаа тоодогүй байна гэжэ бидэ харанабди. Энээниие хаража үзэхэ ёһотой. Зубшэн хэлсыт, хэмжээнүүдые абыт, нүхэдүүд.

Саашань. Бидэнэр ерээдүйдэ зорюулжа, хойшолуулашагүй хэмжээнүүдые абаха, урагшаа ехэ алхамуудые хэхэ ёһотой болоно гэншэбди. Экономическа болон политическэ реформо бэелүүлгын бүхы эдэ шатанууд тухай мүнөө хөөрэжэ үгэхээ байнагүйб. Эдэ бүлэг зорилгонуудай хоёртонь ба тэнай анхарал хандуулха һанаатай һэм.

Нэгэдэхинь. Хото газарнуудта, промышленностьда болон аграрна һалбарида үйлэдбэриин, экономическа харилсаануудые үндэһөөрнь хубилгаагүй һаа, социально-экономическа хүгжэлтэдөө, арадай ажаһуудалай эрхэ байдал улам һайжаруулха хэрэгтээ үндэһэлхы хубилалтануудые туйлажа шадахагүй байнебди. Ма[illegible] экономикын нөөсэ арга боломжонуудые тодоруулха, шэлэ замуудые бэдэрхэ хэрэгтэй. Харин эдэ бүгэдые экономическа харилсаануудые шэнэдхэн хубилалгын замаар дабшаһанай, нинтын зөөри эдэлгэдэ бии байһан нөөсэ арга боломжонуудые бодото дээрэнь хэрэглэнэй ашаг лэ бэелүүлхэ болонобди. Экономическа ажабайдалые болон ажал ябуулгые эмхидхэлгын шэнэ түхэл янзануудые олохо, ажахын үргэн ехэ эдэбхи үүсхэлэй, бэеэ даажа хүдэлэлгын тодорон хараагдажа, бодото дээрээ хэрэглэгдэдэг болоходонь, шухала хэрэгтэй юридическэ, экономическа болон социальна эрхэ байдал бии болгохо шухала.

Юрэнхыгөөр хэлэхэдэ, экономикые ажахын тоосоондо оруулжа, социалис зөөри хэрэглэлгын бүхы түхэл янзануудые: арендыешье, подрядыешье, кооперативуудыешье, акцинуудыешье үргэнөөр хэрэглэжэ, энэ замда шиидэнгээр гараха ёһотойбди. Тэрэл зуура иимэ олон ондоо түхэл янзануудые хэрэглэжэ байһан предприятинуудай тон адли арга боломжонуудтай байхаар экономическа шэнэ оршон байдал бии болгогдоно гээд ойлгохо зэргэтэйбди. Энэ талаар олон алдуунууд гаргагдаа. Тэрэ тоодо кооперативуудта хабаатайгаар.

Эдэ бүгэдэһөө уламжалан, гүнзэгы хубилалтануудые туйлахын түлөө тэмсэлэй замда гарагшад түрүүшын һайн дүнгүүдые туйлажа шадаа гэжэ би хэлэхэ байнаб. Һалбаринууд хоорондын «Энергомаш» гэжэ гүрэнэй нэгэдэлэй бүридэл соо хүдэлжэ байһан ижорецууд ажал ябуулгынгаа түрүүшын шатада экономико эмхидхэлгын шэнэ түхэл янзануудай, бухыдөө эдэнэрэй концернышье айхабтар ехэ арга боломжонуудтай байнысень харуулжа шадаа. Тэдэнэр мүнөө харилсаха зоноо өөһэдөө бэдэрнэ, хэрэг бүтэмжэтэй олон ондоо янзын харилсаа холбоонуудые хаа хаанагүй, хилын саанашье тогтооно. Һалбаринууд хоорондын гүрэнэй нэгэдэлэй түрүүлэгшэ нухэр Фомин һаяшаг Финляндиһаа бусажа ерээд, ехэ аша туһатай хэлсэх баталааб гэжэ хэлэнэ һэм. Эндэ олон миллиснууд тухай хэлэгдэнэ. Продукциидань ехэ анхарал хандуулагдана ха юм.

Хараты. Түс хэрэгэй улам гүнзэгыгөөр бүтэгдэхэ бүринь энэ түхэл янза нугархай илрин, оршон байдалда түргэнөөр таралдаха шэнжэтэй боложо байна. Эдэ бүгэдые хэжэ эхилхэдээ, эрдэм ухаае, ажахын кадрнуудай дүй дүршэл, юумэ һайнаар мэдэхэ байһаниие хэрэглэжэ, ажахы эрхилэлгын шэнэ түхэл янзануудые ашаглалгын бодото жэшээ Ленинград харуулаг лэ гэжэ хэлсэнэн байгаебди. Танай хотодо энээнһээ урда нэгэ ерэхэдээ, шэнэдхэн хубилалгын маналайда Ленинград дабшоха ёһотой гэжэ хэлэх -һэнби. Минии һанахада, энэ зорилго мүнөөдэшье тэрэ замдаа үлэнхэй. Тиимэһээ партийна организациишье, хотын болон областиин ажалшадташье тэрэниие бэелүүлхэ хүсэ шадалтай.

Хоёрдохинь. Политическэ реформын оршом соо, тэрэнэй хоёрдохи шатада арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй һунгалта үнгэргэхэ талаар бэлэдхэл хэжэ, айхабтар ехэ хүдэлмэри бэелүүлхэ хэрэгтэй. Ашаг үрэ ехэтэйгээр хүдэлдэг депутадуудай бүридэл бидэнэр бии болгожо, Советүүдэй үүргыень эрид шуудаар үргэхэ, нютагай зургаануудта бодото дээрэнь засаг дамжуулха хэрэг бэелүүлхэ ёһотойбди. Тиимэһээ СССР-эй арадай депутадуудые һунгалгын үедэ бии болоһон дүй дүршэлһөө уламжалан, республика бүхэндэ һунгуулинин Хуули бэлдэхэ хэрэгтэй. Эдэ бүгэдые бэелүүлхын тулада Верховно Советэшье, удаань съезд дээрэшье бүхэли бүлэг тон шухала документинүүдые — сою з н а республикануудай эрхэнүүдые улам үргэдхэлгын оршом соо региональна ажахын тоосоон тухай Хуули, нютагай Советүүд, өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгэ тухай болон бусад Хуулинуудые баталан абаха зэргэтэйбди.

Газар газарта бодото дээрэнь засаг дамжуулан үгэхэ, Советүүдэй болон тэдэнэй хэрьяата газар дээрэ ажал ябуулгаа эрхилжэ байдаг ажахын эмхинүүдэй хоорондо экономическа талаһаа тон сэхээр бэе бэеһээ дулдыдаха ябадалые хангаһан бүхы эрхэ нүхэсэлнүүдые бии болгохо гол Хуулинууд эдэл болоно ха юм. Энэ хүдэлмэри хайшан гээд һайнаар хэхэб, урдаа табиһан зорилгонуудаа хейшан гээд бэелүүлхэб — энээн тухай бүтэмжэтэй һанамжа болон дурадхалнуудые Ленинград оруулха аабга гээд хүлеэнэбди. Болохоёо байһан һунгалтын кампаниие мүнөөнһөө тон һайнаар бэлдэжэ эхилхэ хэрэгтэй гэжэ мүнөөдэр нүхэднай тон зүб хэлээ. Ямаршье юумэ юрын болгохогүй, үнгэрһэн һунгалтын кампаниин алдуунуудые дабтахагүй гэншэ тон шухала.

Мүнөө үедэ КПСС-эй бэелүүлжэ байнан ажал ябуулга тухай зарим бодомжонуудаа хэлэхэмни. Манай обществые һонирхуулжа байһан тон ехэ асуудалнуудай нэгэн энэ болоно. Арадай депутадуудай съезд дээрэ гол һууринуудай нэгые эзэлээ, үсэгэлдэр хүдэлмэришэдтэй уулзахадамни, партийна комитедүүдэй секретарьнартай хөөрэлдэхэдэмни мүн лэ табигдаа.

Олон жэлнүүдэй турша соо хүдэлмэриин захиралга-зохилолгын түхэл маяг хэрэглэгдэжэ, политическэшье, мүн үдэр үдэрэйшье үялганууде парти бэе дээрээ абадаг байжа, КПСС бүхы юумэнэй түлөө бүхэли дээрэнь хэрюусалгатай, ажахыде үшаһан ямаршье хэмжээнэй, хаанашье болоһон дутуу дундын түлөө хэрюусалгатай гэнэн һанамжа зоной ухаанда бүрилдөө гээшэ. Харин бүхы эдэ хэрэгүүдые бэелүүлэгшэд, дутуу дунданууудай түлөө хэрюусалгатай, министерствэнүүд, албан зургаанууд, эмхинүүд, эмхи зургаанууд, зарим хүдэлмэрилгэшэд хажуу тээ үлэдэг байгаа.

Манай обществодо үшаһан уналтын түлөө парти хэрюусалгатай. КПСС-эй съезд дээрэ, XIX партийна конференци дээрэ болон ЦК-гай Пленумүүд дээрэ энээн тухай партийна ёһо гуримаар, үнэн сэхээр хэлэгдэнэн байгаа.

Тэрэл зуура КПСС зонхилхы парти байһанаа, арадайнгаа урда хэрюусалгатай байһанаа гүнзэгыгөөр ойлгожо, нааад онуудай эхин багаар манай обществодо тогтоһон эрхэ байдалые нарилгаар шэнжэлһэнэй үндэһэн дээрэ шэнэдхэн хубилалгын политика, социалис байгуулалтын айхабтар ехэ арга боломжонуудые тодоруулха зорилготой политика зохёожо, дурадхаа һэн. Тус политика бүгэдэ арадаймнай дэмжэлгэдэ хүртөө.

Партиие шүүмжэлхэ ябадал улам үргэдэжэ байна гээд хэлэхэдэ, энээниие бодото дээрээ боложо байһан юумэн гэжэ хэлэхэд лэ үнгэрхэ байнабди. Энэ талаар һанаагаа зобожо байһанаа партийн танай областной комитедтэшье хэлэһэн байна. Политическэ шэнэ эрхэ байдалай үмэнэ тэбдэшоод байха эрхэгүйбди, КПСС-эй ажал ябуулгада шүүмжэлхы ёһоор хандалгын үндэһэлхы шалтагааануудые обёорхо зэргэтэйбди. Юуб гэхэдэ, шэнэдхэн хубилалгын хэрэгтэ, тэрэнэй бодото дүнгүүдтэ совет хүнүүдэй үгэжэ байһан сэгнэлтэ эдэ бүгэдэн соо харагдажа байна ха юм. Орон соомнай тогтоһон байдалаар олониитын сэдьхэлээ хакаагүй байһанайнь үшөө нэгэ гэршэ юун болоноб гэхэдэ, зарим партийна болон совет хүдэлмэрилгэшэдэй СССР-эй арадай депутадуудай мандадуудые обаагүй үшарьнь мүн болоно. Олонхи кандидадуудай — партийна хүдэлмэрилгэшэдэй, коммунистнуудай илагдаһанайнь шалтагаанууд юун болоноб гэхэдэ, шэнэдхэн хубилалгын зарим шэглэлнүүдээр партийн ажал ябуулгада ажалшадай шүүмжэлхы ёһоор хандаһан ябадал болоно.

Обществодо тогтоод байһан ямала шахардуу эрхэ байдалһаа уламжалан, партиие, тэрэнэй органуудые, коммунистнуудые доройтуулха гэжэ эрмэлзэһэн хүсэнүүд зөөбол тодорон гараха ёһотой байгаа. Тэдэнэрэй ажал ябуулгадань партийна комитедүүд, партийна организациинууд, олониитэ бодото харюу саг соонь, ходо үгэдэггүй байгаа гэжэ голхорон мэдүүлхэ байнаб. Тус ажаглалта партийн Центральна Комитедэйшье ажал ябуулгада хабаатай.

Тиибэ яабашье, һанамжануудай, шүүмжэлхы ажаглалтануудай олон янзын байгаашье һаань, КПСС-эй политическэ мөнлай, шэнэдхэн хубилалгые үрэгшань дэбшуулха айхабтар ехэ хүсэн байһаниинь гүнзэгыгөөр ойлгохо ябадал обществодо бии гэжэ хэлэхэ эрхэтэйбди.

Общество дотор боложо байһан хэрэгүүдһээ КПСС-тэхи хубилган шэнэдхэлгын гэгдэһэнинь коммунистнуудай, үргэн ниитэ ажалшадай һанаее зобоодог байһаниинь хүүлита. Энээнһээ партидашье, обществодошье һайн байхагүй гэжэ бултанда мэдээжэ. Шэнэ үзэгдэлнүүдые саг соонь шэнжэлэнгүй, уг удхыень һайса бодожо үзэнгүй байжа болохо юм аал? Удаержа, шэнэ үзэгдэлые гүнзэгыгөөр ойлгожо абаагүй һаа, ямар нэгэн шэглэлээр эндүүрэл хэгдэхэл. Харин иимэ алдуу эндүүнүүдэй олон байгаа һаа, юун болохоб?

Нүхэдүүд, парти дотор гүнзэгы хубилалтануудые бэелүүлхэ хэрэгтэй. Политическэ маналайн үүргые ашаг үрэтэйгөөр дүүргэхын, хубилган шэнэдхэлгын уг зорилгонуудые бэелүүлхын, обществые нягтаруулан жагсаахын тула парти түрөөр хубилган шэнэдхэгдэхэ эрэгтэй. Ороной хуби заяанда үндэһэн шухала удхатай асуудал тухай — партийн бүхы ажал ябуулгые общество соохи байдалтай тааруугаар ябуулха тухай хэлэгдэнэ.

КПСС Конституциин ёһоор худалхэ эрэгтэй гэжэ мэдээжэ. Юрэ хэлэхэдэ, партийн онсо эрхэнүүдтэ хабаатай ямар нэгэн хуулиин документнүүдые нэмэжэ абаһанай ямаршье хэрэггүй. Шэнэ Конституциин проект бэлдэхэдээ, обществодо дотороо КПСС-эй үүргэдэ хабаатай зарим найруулгануудые тодорхойлжо болохо ааб даа.

Өөрынгөө политическэ зорилгонуудые бэелүүлхын тула обществые нэгэдүүлдэг политическэ хүсэн, обществын хүгжэлтын программна зорилгонуудые зохёон харааддаг хадаа парти тэрээндэ таарахагүй уялганууд һаа эрид сүлөөлэгдэхэ ёһотой. Обществын ажабайдалай бүхы талануудта тэрэ хамаарха зэргэтэй. Энээн тухай бидэ сэхэ, нюуса далдагүйгөөр, аягүйрхэнгүй хэлэнэбди. Ехэ хубилалтануудай шатада, шэнэ шэнэ олон үйлэ хэрэгүүдэй боложо байһан мүнөө үедэ мэнай общество дотор иимэ байха эрэгтэй. Обществые революционно ёһоор хубилгалгада партийн үүргэ доошолно бэшэ, харин шухала эрхэ нүхэсэл боложо байнхай.

Гүнзэгы ехэ хубилалтануудай, партийна болон совет зургаануудай хоорондо уялганууде амаярлалгын эрхэ байдалда худэлхэ, үргэн ниитэ арад зоной дунда эмхидхэлэй, үзэл сурталай ехэ хүдэлмэри ябуулха, кадрова политика зохёожо, бодото дээрэнь нэбтэрүүлхэ зуураа, парти энэ ушарташье демократическа үйлэ хэрэгүүдые хараада абан худэлхэ эрэгтэй. Иимэ хандасын үндэһэ һуурин дээрэ тэрэ өөрынгөө үүргые дүүргэжэ шадаха.

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, нүхэдүүд, бүхы партийн худэлмэрние хубилган шэнэдхэхэ, тиихэдээ политическэ онол аргануудта тусхай анхаралаа табиха хэрэгтэй.

Партиие хамгаалха хэрэгтэй гэжэ хэлсэнэ. Яагаад хамгаалхаб гэһэн асуудал табижа үзэе. Өөрынгөө ехэ арга боломжонуудые сум хэрэгдэжэ, обществын ажабайдалай бүхы талануудта боложо байһан шэнэдхэлгэнүүдтэ хабаадажа, парти өөрынгөө хамгаалха байна. Өөһэдынгөө шэнэ һуурние олохо, худэлмэриин түхэл янзануудые, онол аргануудые хубилгаха гэншэ шухала. Ажалшадтай саг үргэлжын нягта холбоо барисаатай байха гэншэ партийн бүхы ажал ябуулгада шухала байһаниинь арсашагүй.

Хэрбээ партийна организациинуудта һонигүй, хүнүүдые һонирхуулхагүй, үргэһэ нойро хүргэхэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэдэг байбал, парти өөрынгөө үүргые хайшан гэжэ дүүргэхэ гэншэб? Иимэл шалтагаанһаа боложо, эгээл шухала асуудалнууд талмайнууд, митингнүүд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэнэ бэшэ аал? Иигэжэ худэлжэ болохо гэншэ гү?

Иимэ митингнүүдэй темэнүүд таарамжагүй гэжэ һанагдаа-шье һаань, арад зониие һонирхуулһан туладань партийна организациин үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнэй зүйл болохо зэргэтэй. Коммунистнууд шэнэ үзэгдэлнүүдые гансашье ажаглаха бэшэ, харин һайса ойлгожо абаха уялгатай. Боложо байһан үйлэ хэрэгүүдые ойлгодог, зүбөөр тайлбарилдаг, партийн хараа шугамые шадамараар аршалан хамгаалдаг байхадаал, тэдэнэр ямаршье үгэ буляалдаанда хабаадаха аргатай. Талмай дээгүүр хүнүүдэй олоороо сугларжа, һанал бодолнуудаа хэлэжэ байхадань, партийна олохон организациинуудта хон жэн байна гэжэ Пленумдэ хабаадагшадай хэлэһэниинь бидэнэй һанаее зобоохо ёһотой бэшэ аал. Энэ хон-жэн байдалые дары болюулха хэрэгтэй. Иимэ хон-жэн байдал аюултай! Энэ ажабайдалда оролсохо эрэгтэйбди. Тиигэжэ шадахагүй, өөрынгөө һуурние оложо шадахагүй хүнүүд гаража ошог лэ. Бидэ нэн түрүүн парти, хубилган шэнэдхэлгэ, социализм тухай бодохо эрэгтэйбди.

«Хүтэлбэрилхы, түрүү» гэһэн партийн тодорхойлогнууд хадаа партийн хүтэлбэрилхы үүргэ ба нэрэ хүндэ хэтэ мүнхэдөө хангагдаа гэһэн бүтэшэгүй ойлгомжо бии болгоо гэжэ харангүй байхын аргагүй. Нүхэдүүд, энээнһээ сүлөөлэгдэхэ хэрэгтэй.

Һүүлэй үедэ шэнэдхэлгын хэрэгүүдэнэ, орон дотор политическэ хүсэнүүдэй улам ехэ боложо байһан эдэбхи үүсхэлһээ гэгдэжэ эхилһэниинь партийн ажал ябуулга тухай шүүмжэлхы бодомжонуудай эрэх нүхэсэл болоо гэжэ этигэнэб. Байрануудтай, кадрнуудтай, газетэнүүдтэй, бусад арга боломжонуудтай аад, мүнөөнэй юрэ бүсын оршон байдалда олохон партийна комитедүүдэй юушье хэжэ шадахагүй байгүйе яашье саагаруулжа болохогүй. Энээн тухай һайса бодожо үзэхэ хэрэгтэй.

Юундэ иимэ юумэн болоноб? Бидэ бултадаа политическэ тэмсэлэй арга оньһые, арад зоной дунда худэлхэ политическэ онол аргануудые шудалха зэргэтэйбди гэжэ энэ асуудалда хэрюусаха байнаб.

Мүнөөнэй эрхэ байдалда партиин ажал ябуулгада хэдэ хэдэн ехэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ хэрэгтэй. КПССэй ЦК-да мэнэ һаяар союзна республикануудай Компартинуудай ЦК-нуудай, крайкомуудай, обкомуудай нэгэдэхи секретарьнар дээрэ эдэ асуудалые гыгөөр зүбшэн [illegible] зүжэгүүдээ хүн зоноймнай һонирлуулхабди. Энэ[illegible] шье партийн ш[illegible] шанартай шата[illegible] гэбэл, тэдэнэр [illegible]ской болон р[illegible] дүүдэй секре[illegible] луулхабди. Энэ[illegible] шье партийн ш[illegible] шанартай шата[illegible] гэбэл, тэдэнэр [illegible]тикые бодото д[illegible] дэг гэншэ. Мүнө[illegible] хүү үүлэалганууд[illegible]

Партийна болох[illegible] гаануудай үялган[illegible] лахада, партийн[illegible] рилхы үүргэһэ[illegible] Тэрэ тиигэжэ [illegible] дэй асуудалда [illegible] раа, энэмнай э[illegible] дал гэжэ мүнө[illegible] байнаб. Парти [illegible]

Удахи жэлнүү[illegible] һайншье, дутуу[illegible] шье дүй дүршэ[illegible] абабна, хубилган[illegible] эрид хубилалты[illegible] тэнүүдэй ёһоор[illegible] шэнээр эмхидхэ[illegible] партийна орга[illegible] ябуулгынгаа д[illegible] дые зайсуулж[illegible] дунда ашаг үрэ[illegible] ябуулаг лэ гэ[illegible] таанадта үгынь[illegible] хүсэхэ байнаб. [illegible] хүгжэлтын эн[illegible] гатай шатада [illegible] рилгонуудые [illegible] бэелүүлхыетнай [illegible]

ГҮРЭМБ

(Буряадай [illegible]

[illegible] жэлдэ Улаан-Удэ[illegible]ай театральна зун[illegible] эхээр байна. Юундэб[illegible] зяар холын Казахай [illegible] хүршэ Эрхүүһээмнай [illegible] коллективүүд академическэ хоёр театраймнай орсоо июнь һарада [illegible]хо зужэгүүдээ ха[illegible]хүн зоноймнай һонирлуулхабди. Энэ[illegible] тажа байгаа.

Юмэ Х. Намсараевай 100 шанартай шата[illegible] горюулагдан, июнийн гэбэл, тэдэнэр [illegible]буряад драматургийн тикые бодото д[illegible] дэг гэншэ. Мүнө[illegible] хүү үүлэалганууд[illegible]

Партийна болох[illegible] гаануудай үялган[illegible] лахада, партийн[illegible] рилхы үүргэһэ[illegible] Тэрэ тиигэжэ [illegible] дэй асуудалда [illegible] раа, энэмнай э[illegible] дал гэжэ мүнө[illegible] байнаб. Парти [illegible]

Общество[illegible] ЛКСМ-эй Эрэнгэй драматическэ [illegible] ЛКСМ-эй Эрэнгэй драматическэ [illegible] Х. Намсараевай [illegible] Д. Дылгыдорой [illegible] Х. Намсараевай [illegible] Д-Р. Батожаргалаа бэдэрээшэдэ [illegible] Барха-Голой [illegible] — нимэ зуурулагдаһан байна. [illegible] гэһэн үндэр нэрэ [illegible] театрнуудайшье, драматическэ коллективэйшье гэ[illegible] уран бэлигээ гар[illegible] даа, ана-мана мүрыдэ. Алиниинь шье мэр[illegible] театр бэшэ гэжэ ойл[illegible] Уран зохёолдо, те[illegible] сэдьхэлээрээ дурдамжа, хүнгэн бэшэ жа[illegible] нүүлээр үдэшэндее [illegible] үргэһее һамшуулан, [illegible] олоо мартаха шахуу[illegible] ролынуудаа бэлдэ[illegible] лаг байна бшуу.

[illegible] республиканска жю[illegible] ндань шанга эрилтэ [illegible] хэһэн ажалыень ха[illegible] эгэндэг юм.

[illegible]амсараевич Намса[illegible] рэһэн нютагта—Эдэр[illegible] уринда («Зургаанай [illegible] нанатайшуул нэр[illegible] жэлдэ бүрилдэһэн [illegible] ска коллектив го[illegible] дэлмэри хэһэн байна. [illegible] аа зохёолшын ал[illegible] до барюубшатайхан [illegible] ихын тула, урданай[illegible] бэл, одоо гарта хүл[illegible] ултэ оролсоо. Сов[illegible] парткомой секретарь [illegible] аев Ноёной рольдо, [illegible] директорэй орлог[illegible] Мошанова Хатаниие, [illegible] хэнгын дунда һур[illegible]

КПСС-эй ЦК-гай мартын (1989 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө

ШАДАХА ЮУМЭЕЭ ХЭХЭ ЁҺОТОЙБДИ

Мүнөө ороной худөө ажахые хүгжөөх, хүн зониие эдэ хоолоор хангаха хэрэг эгээл орёо бэрхэтэй, нилээд хүндүүлхэй асуудалнуудай нэгэн болоно гэжэ СССР-эй Арадай депутадуудай съезд дээрэ үгэ хэлэһэн депутадууд тон з үб тэмдэглээ гэжэ һананаб. Хэрбээ энээниие түргэнөөр шидхэжэ, энээн тушаа эгээл аша үрэтэй хэмжээнүүдые абажа шадаагүй һаамнай, бүхы дээрээ хубилган шэнэдхэлгэ мүртэй урагшаа ябахагүй гэжэ хэлэгшэнь зүйтэйя гэхээр.

Энэ талаар депутадууд нүхэд Стародубцев, Назаров гэгшэдэй үгэнүүд, мүн аграрнигуудай Съезддэ хандаһан Хандалга соо хэлэгдэһэн юумэнүүд намда ехэтэ һайшаагдаа. Эндэ үгэ хэлэгшэдэй хүдөө ажахыда тохёолдоһон эрхэ байдалда гүн сэдьхэлнэ бодотоор һанаата боложо байһаниинь ойлгохоор ааб даа.

Унэхөөрөө энэ һалбари туда олон тоото шидхэбэринүүдэй абтабашье, шухала хэмжэнүүдэй хараалагдабашье, юумэнмай эли бодо һайн болоодхиногүй ха юм. Жэшээнь, барилгын хэрэгсэлнүүдээр хангалгые абаад үзээ. Һүүлэй үедэ хирпиисэ, шифер, цемент болон барилгын бусад хэрэгсэлнүүд худөөдэ улам багаар үгтэдэг боложо байна. Өөһэдын хирпиисын завод баряагүйдэмнай яашье арагүй болонхой. Тэд шэл, шэрэ, хадаһа гэхэ мэтые хаанаһаа абаха зонбибди? Тэдэнние баһа өөһэдөө хэдэг болохо бэшэ ха юмбибди.

Манай Хэжэнгын районой олонхи нютагуудта ой модон яһала элбэг гэжэ тоологдодог. Гэбэшье бүри 1930 гаран онһоо хойшо эндэмнай хэдэн леспромхоз хүдэлжэ, дутэ шадарай модо отолжо, хада ууланууде хүү халзан болгожо шадаа. Мүнөөшье Хүртэйн ЛПХ Худан голой эхинэй модо отолжол байнаар. Энэнь манай эндэхи байгаалида хэды ехэ хохидол ушаруулһаниие хэлэһэнэйшье хэрэггүй. Тэрэ бүгэдэидэ мэдээжэ. Модо отололгые бага болгохо гэжэ үнинэй асуудал табигдадаг. Тэд тэрэнь хараада абтанагүй. Нүгөө талаараа бидэ өөһэдынгөө газар дээрэ байһан модо отолжо, дуран соогоо барилга хэхэ аргагүйдэнэбди. Ой модоной ажахын организациинуудһаа зүбшөөл абаха, түлэхэ хэрэгтэй ха юм.

Нютагайнгаа баялигуудые эдлэхэ, хэрэглэхэ талаар тэндэхи ажахынуудта, илангаяа Советүүдэй органуудта бодото эрхэ олгохо тухай Съезд дээрэ тон зүб хэлэгдэ. Гадна Сибириин шэмэрүүн уларилтай эрхэ байдалда худэлжэ байһан худөөгэй ажалшадта али болохо анхарал хандуулха, түрүүшынээлжэндэ туһаламжа хүргэхэ шухала гэжэ депутат И. Н. Назаровай хэлэһэнние һайшаанаб.

Юрэдөөл, Съезд дээрэ оруулагдаһан аша үрэ ехэтэй дурадхалнуудай эсэстэй хүсэндее хүргэгдэбэлынь юумэн сидоо болохол ёһотой гэжэ һанахаар байна. Тиигэбэшье бидэ худөөгэй ажалшад эдэ бүгэдэ хэзээ нэгэтэ бэелүүлэгдэхэ гээд хүлеэгэд һүүхагүй, өөһэдөө дулдыдаха юумые байра дээрээ хэхэ ёһотой байһамнай элитэ. Тиимэһээ совхоздоо хэгдэжэ байһан зарим эдэ ажал хараагүүд тухай тобшо тэдыгээр хэлэхэсэ һананаб.

Һүүлэй жэлнүүдтэ ажахымнай тарган болон мал [illegible] лай бүхы продуктнуудые үйлэдбэрилхэ, гүрэндэ худалдаха түсэбтэ даабаринуудаа муу бэшээр дүүргэнэ. Тусхайбал, недондо бүхыдэнь 68,7 мянган центнер гэхэ гү, али тарялангай гектар бүриһөө 23 шахуу центнер сроо́ хохижо, гүрэндэ тарыа худалдаха хөөр түсэб дүүргээ һэмди. Мүн 3580 центнерэй орондо 4220 мяхан, 10,3 мянган центнерэй орондо 13,9 мянган центнер һүн тушаагдаа. Совхозой Булагай фермын коллектив үнеэн бүриһөө 3000 килограмм һү һаагаа. Эндэхи түрүү һаалишад Х. Ц. Буянтуева үнеэн бүриһөө —3343 килограмм, Х. Д. Лубсандоржиева —3219, Ч. Ж. Шагдарова —3191 килограмм һү һааһан байна.

Манай түрүү хонишод Ч. З. Содномов, Ж. Р. Ширапцынгеев, И. Г. Цыренов гэгшэд нёдондо, мүн энэ жэлдэшье зуун эхэ хонин бүриһөө 100-һаа дээшэ хурьга түлжүүлээ.

Нэн түрүүн үйлэдбэриин экономическа үрэ дүнгүүдые дээшэлүүлхэ, гол продуктнуудай өөрынь үнэ сэнгые хямдаруулха, ашаг олзын сросые ехэ болгохо зорилготойгоор бүри 3—4 жэлэй саана тарыан болон мал ажалда ажахын бэшээр дүүргэнэ. Тусхайбал, недондо бүхыдэнь 68,7 мянган центнер гэхэ гү, али тарялангай гектар бүриһөө 23 шахуу центнер сроо́ хохижо, гүрэндэ тарыа худалдаха түсэбтэ даабаринуудаа муу

ГҮРЭМБЭ, ЯМААХАН, ТАХУУНАЙ...

(Буряадай драматургиин республиканска фестивальhаа)

...өө жэлдэ Улаан-Удэ...най театральна зун...гэхээр байна. Юундэб...аяар холын Казахай...хуршэ Эрхүүнэмнай коллективүүд акаде...хоёр театраймнай ор...соо июнь hарада...но зүжэгүүдээ ха...хүн зоноймнай hонир...атажа байгаа.

Х. Намсараевай 100 ...зорюулагдан, июниин...буряад драматургиин...дые харуулhан рес...ска фестиваль гүрэ...д драматическа театр...лжэ, хэдэн үдэр соо...ынхидэй тухые таhа...найг. Ямарнууд зүжэ...хэдынэй үдэр харуу...уншагшадтаа мэдээ...байбашье, дахин hа...өөрэгүй гэжэ hанаг...

...мсараевай зохёолнуу...тиигэжэ шадаг Г. Дашабыловай...зохёоhон «Тахуу...баринууд» (Хэжэнгын...Эдэрмэгэй драмати...ллектив), Д. Дылгы...ари хүнэй гашуудал»...ССР-эй Эрэинэй ара...), Х. Намсараевай...л» (Агын автономи...Сагаан-Уулын дра...коллектив), Х. Нам...«Тайшаагай ташуур»...арадай театр), Б....эй «Галуунууд бу...энгын районой...арадай театр), А....ай «Нугаhанай агнуу...аминай арадай те...Намсараевай «Тахуу...рассказаар найрууг...нэгэ үйлэтэй зүжэг...втономито округой...раматическа коллек...Ш-Н. Цыденжаповай...ни бурханшы» (Бар...районой Баян-Голой...еатр), Д-Р. Батожа...ргалаа бэдэрээшэд»...ный районой Барха...ай театр) — нимэ зу...харуулагдаhан байна.

...ь гэhэн үндэр нэрэ...театрнуудайшье, дра...коллективэйшье гэ...Ты уран бэлигээ гар...даа, ана-мана мүры...Алинииньшье мэр...ватр бэшэ гэжэ ойл...Уран зохёолдо, те...н сэдьхэлээрээ дүр...н үнэгэн бэшэ ажа...нүүлгэн үдэшэндөө...үргэhөө hамшуулан,...олоо мартаха шахуу...рольнуудаа бэлдэ...ладаг байна бшуу.

...республиканска жю...ндань шанга эрилтэ...хэhэн ажалыень ха...гэнэдэг юм.

...Намсараевич Намса...рэhэн нютагта—Эдэр...ринда («Зургаанай...наhатайшуул нэрэ...жэлдэ бүрилдэhэн...ска коллектив го...элмэри хэhэн байна.

...аа зохёолшын ал...ирдо барюубшатайхан...рихын тула, урданай...бэлэ, одоо гарта хүл...булта оролсоо. Сов...парткомой секретарь...маев Ноёной рольдо,...директорэй орлог...Мошанова Хатаниие,...энгын дунда hур...

...ИРЬ БА АЛАС-ДУРНАДА

...СК. (Тюменскэ область). Надым Сосновко хоёрой ...шэжэм утаhа татажа байhан барилгашадта К-32 тү...э вертолет туhална. Шабын түмэр задалха ба та...р үндэр үдэлмэри тэрэнэй туhаламжгаар хэгдэнэ. ...тэдэй hанамжын ёноор, шэнэ вертолёт Тюменийн...э урдань хэрэглэгдэдэг байhан МИ-8 түхэлэй вер...hураагүй бага түлишэ хэрэглэнэ, хүдэлхэдэ таарүү...

...ДЖАН. Эндэхи дэлгүүрнүүд дээрэ шэнэ капуста, ...тоон овощ элбэг болонхой. Совхозой арендатор...олон хуторай ажахынуудай таряашадай ургүүлhан ...аабха hаяной худалдегдэжэ эхилээ. «Надеждинский», ...ий» совхозуудта, «Заветы Ильича» колхозоо юундэ...хартаабхаяа малтажа худалдана гээшэб гэбэл, ур...одукциингаа гурбанай нэгэ хубине өөhэдөө мэ...лдаха эрэ тэдэнэртэ үгтэнхэй. Мүнөө жэлдэ го...зониие шэнэ овощоор хангаха хэрэгтэ КНР-hээ...ДР-hээ ...hэн арендаторнууд өөhэдынгөө хубитые...эдэнэй ...дэлдэ 200 шахуу гектар газар үгтэнхэй. ...эрэ тэд...р гансашье нютагай заншалта ургамал...бэшэ, ...бахчева ургамалнуудые, перец, кабачки...гүүлна.

...ВОСТОК. Нёдондо жэлэй октябрь hарада мульhэн ...рсоhон Калифорниин боро кидүүдые Аляскын хүн...овет морягууд абарhан юм. Энэ ябадалынь хоёр...радуудай хани барисаанай улам бэхижэжэ байhые...hэн. Хоморой амитадые абарха талаар үнэн зүр...hалhанайнь түлөө харюу болгон, США-гай хүн зон...антан томо гурбан амитадай дүрсэтэй скульптура...алас-дурнынхидта бэлэглээ юм. 300 жэлэй хайлаа...hэ тэжээл ехор бүтээгдэhэн скульптура Владивостогто морягуу...ахынгаа прим...ой ордонгой урдахи талмай дээрэ тодхогдоо.

...ЛТАЙ. Усть-Ордын Буряадай автономито округой хүн...м дэлгэрэ...р арадай Сабантуй hайндэртэ хабаадахаяа эгээл хо...я болотор Юнуудhаа сугларгаа. Аха эзха хүнүүд hайндэрые толь...хэ барилдаашадай, урилдаашадай мүрысөөнүүд,...ыгаданууд ...урилдаан hайндэрые шэмэглээ. hайндэртэ хабаа...ргаса үргүүлжэ...таар арадай бэлдэдэг амтатай зүйлнүүдые, унданууд...алан багсаамжа...жа үзөө.

...гайнь гектар...Хажасай автономито областиин хүүгэдэй саадуудэ...р 20 центнер...элэн дээрэ хэшэлнүүд хэгдэнэ. Тэдэнь урданай...р болонхой,...адануудые hануулна. hураласлай түсэб зохёоходоо,...Сабшаеларда...эд урданай нгада зугаанууд болон хатарнуудые,...р ургаад,...ка онтохонуудые хэрэглээ юм. Мүнөө дээрээ дүй...а урид сабш...хумүүжүүлэгшэд үгы. Гэбэшье эндэхи багшанарай...раа hайнаа...ундэhэн hургуулинуудай шэнэ факультедтэ hура...алhанай ешаа...рие абажа эхилээ.

...ЫСЬЕНЬ ХУРЯАТ...УДЭ. Зэдын агропромышленна нэгэдэлэй оёдолой...алаа, Тиин ...дулаан дэгэлнүүдые, арhан хүүргигүүдые, гуталаа...ович үнэрэhэ...налгайнуудые Буряадай республикын хүн зондо ду...э үбhэ хуряа...эдэнэр халаан соо 30-аад шахуу элдэб зүйлнүүдые...Мгана. Зүүн Сибириин технологическа институтай эр...оперативай гэшүүдые хониной арhа элдэхэ аргада...м.

...УРЕНГОЙ (Тюменскэ область). hаяхан ашаглалгада...ан больницын комплексын 5 дабхар корпусто на...байшан оруулагдаа. Хаорин байрледаг байшандань...саад оруулагдаа. Урдань социальна hалбари хүг...тай анхердаггүй байhан дээрэhэнэ байрын гэрнүүдые...рилгоор хэрэглэдэг hэн. Мүнөө «Элүүр энхэ» гэhэн...рограмма баталан абтанхай. Тэрэнэй ёноор, хотын...рорайондо ба нэгэдэлдэ поликлиникэнүүд ашаглал...улагдаа. Хойто зүгтэ худэлдэг хүнүүдые аргалха...ССР-эй АМН-эй Сибириин отделениин болон Ялтын...медицинскэй институтэй хэлсэлнүүд бателагданхай.

(ТАСС).

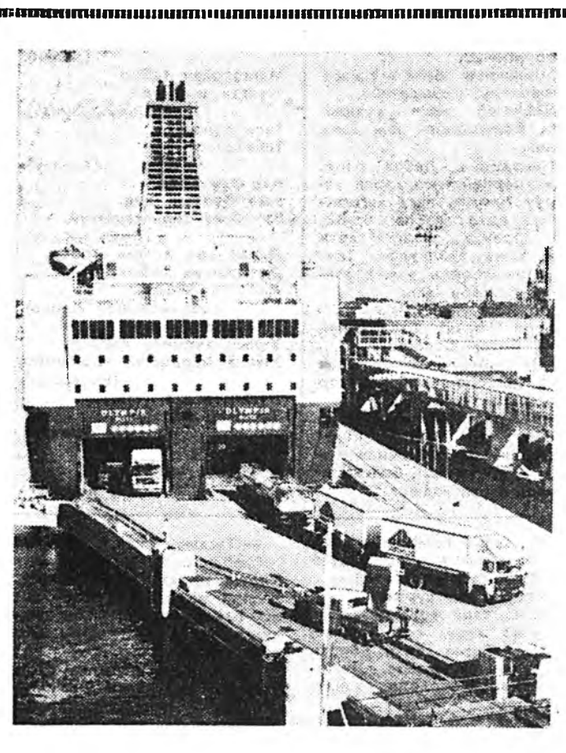

ГЕНЕРАЛЬНА СЕКРЕТАРИИН ХӨӨРӨӨН

МАДРИД. Афганистанhаа Советскэ Союзай сэрэгүүдэ гаргаhан ушар шухала удха шанартай байна гэжэ ООН-ой Генеральна секретарь Х. Перес де Куэльяр Испаниин «Паис» газетэдэ интервью үгэхэдөө тэмдэглээ. Гэбэшье энэ хадаа Афганистан туушаа Женевэдэхи хэлсээнүүдэй зорилгонуудай нэгэниинь болоно гэжэ тэрэ зааба. Бусад хоёр зорилгонь — Афганистанай хэрэгүүдтэ Пакистанай хамааралгүй болюулалга, Афганистанhаа зугадан гарагшадые тэхэрюулэн бусаалга — үшөөл шидхэгдэгүй байhаар.

Дутын Зүүн зүг туушаа уласхоорондын эбэй конференци үнэргэхэ шухала гэжэ Х. Перес де Куэльяр мэдүүлэ. Иимэ конференци «түс асуудалые интернациональна шэнжэтэй» болгохо байна гэжэ Израилиин баталhан ушарые тэрэ бурууштаба. Израилиихид өөhдөө эбэй хэлсээе лаб хангажа шадахагүй байна. Юундэб гэхэдэ, тэдэнэртэ эти...гэл найдалгүйгөөр хандана гэжэ ООН-ой Генеральна секретарь тэмдэглээ. ООН-ой Генеральна секретарь байhан туладаа дэлхэйн түрбан шажан мүргэлэй нангин гуламта болохо Иерусалимай интернациональна шэнжэ шанарые хамгаалха ёhотойб гэжэ тэрэ хэлэбэ.

ТҮГЭ

...секретарьнар...э эдэ асууда...ер зүбшэн...хэлээ hэм. hа...болон райо...эй секретарь...хабди. Энэ...партиин ши...артай шата бо...л, тэдэнэр п...е бодото дэ...гээшэ. Мүнөө...уулэалгануу...артийна болох...уудай үйлгану...да, партиин...ха гэжэ бат...асуудалда хар...энэмнай эн...гэжэ мүнөө...наб. Парти ос...ы үүргэhэ...тиигэжэ шадаг...ическэ мана...тые бэлүүлэ...энуудые парти...э абаха эзэр...бществода...бщество гэбэл,...ооб гэбэл,...нь, теоретичес...ческэ үндэ...тын хүгжэлтэй...хараа шуга...хо, дотоодыг...политические...ха, социалис...н сурталые б...тын дунда по...элэй хүдэлмэ...нийтын hана...социалис...байдалда ку...о ашаг үрэ...божо бэелүүл...еспубликанска...аануудта бол...алтануудтай...эдэ бүгэдэ...ала болоно.

...хон асуудалн...үй hаа. пол...омын хоёрдох...лэгдэхэ ehoo...дые дүүргэхэ...охо. Сег үрэ...ество доторх...о хубилна. Т...тэйгөөр хүд...тида табигдан...одахи жэлнүү...ншье, дутуу...н дүй дүршэ...на, хубилган...д хубилалты...үдэй ehoop...эзэр эмхидхэ...тийна органи...улгынгаа дуг...а зайсуулжа...да ашаг үрэ...улаг лэ гэ...ндта үгынг...охэ байнаб. ...жэлтын энэ...ай шатада та...гонуудые...елүүлхыетнай...

ХАЛАЙ ТОБШО

Уншагшадай гуйлтаар «Нюуса тобшын» зарим хэhэгүүдые хуряангыгаар толилжо эхилхэмнай. Уран зохёолшо Г. Г. Чимитов академик С. А. Козиной хуушан монгол бэшэгhээород хэлэн дээрэ оршуулhые баримталжа, буряадшалба. Энэ зохёол тухай hанамжа, дурадхалнуудаа уншагшаднай редакцида дуулгаха бэзэ гэжэ найданабди.

ХААНАЙ УГ ИЗАГУУРhАА

Чингис хаанай уг изагуур дээдэ тэнгэриhээ заяатай түрэhэн Бүртэ-Шоноhоо эхитай юм. Бүртэ-Шонын hамган Гуаа-Марал hэн ха. Тэдэнэй үри hадаhан арба нэгэдэхи үедөө Торголжон баян болоно. Тэрэ Борогшоо гуаа хэмээхэ хатанhаа Дуваа-Сохор, Добуун мэргэн гэжэ хоёр хүбүүтэй hэн.

Дуваа-Сохор духа дундаа ганса нюдэтэй, гурбан нүүдэлэй газарта hайн харадаг байгаа.

Нэгэтэ Дуваа-Сохор Добуун мэргэн дүүтэеэ Бурхан-Халдан уулынгаа оройдо гараба гэхэ. Дуваа-Сохорой харахада, Түнгэлиг горхониие уруудан нэгэ бүлэг иргэн зон нүүжэ ябаба.

Дуваа-Сохор хэлэбэ: «Нүүжэ ябаhан отог айлай дунда бүхөөгтэй тэргэ дээрэ нэгэ хүүхэн hууна. Хүнэй hамган бэшэ hаань, Добуун мэргэн дүүмни, шамдаа эрие!» Тиигэжэ хэлээд, мэдэжэ ерэхыень Добуун мэргэнээ эльгээбэ. Добуун мэргэн нүүжэ ябаhан тэрэ иргэн зондо ошожо, үнэхөөрөө hайхан шарайтай, алдар нэрэ ехэтэй, Алан гуаа гэжэ нэрэтэй, хүнэй hамган болоогүй басаган байhыень мэдэбэ.

Тэрэ иргэн зон тухай хэлэхэ болоо hаа иимэ: Хүл-Баргуужан нютагай эзэн Бархадай мэргэнэй басаган Баргуужан гуаа гэгшэ Хори-Түмэдэй ноён Хорилартай мэргэндэ хадамда үгтэhэн байгаа. Тэргэдэ hуужа ябаhан хүүхэн хадаа Хори-Түмэдэй Ариг-Уhан гэжэ нютагай Хорилартай мэргэн Баргуужан гуаа хоёрой басаган Алан гуаа мүн бэлэй.

Хорилартай мэргэн Хори-Түмэдтөө булга, хэрмэ, гүрөөhэ агнаха газараа буляалдажа, нютагайнгаа ноёдтой муудалдаад, Хорилар обогтон болон таhаржа, Бурхан-Халданиие ан гүрөөл элбэгтэй hайн газар гэжэ дуулаад, эзэдэйнь уула дээрээ бурхан бодхооhон уряанхай үгай Шэнжэ баянай хизаарта нүүн ерэжэ ябаа бэлэй. Эгээл эндэ Дуваа-Сохор Хори-Түмэдэй Хорилартай мэргэнэй Ариг-Уhан гэжэ газарта түрэhэн Алан гуаае зууршалжа, Добуун мэргэнэйнгээ hамган болгоhон түүхэтэй. Алан гуаа Добуун мэргэндэ хадамда гаража, Буганатай, Бэлгэнэтэй гэжэ хоёр хүбүү түрэбэ.

Добуун мэргэнэй наhа бараhан хойшо Алан гуаа эрэгүй үлэhэн мүртөө Буга-Хадаги, Бухата-Сальжуу, Бодончар мунхаг гэжэ гурбан хүбүү хойноhоонь түрэбэ. Добуун мэргэнhээ түрэhэн Бэлгэнэтэй Буганатай гэжэ хоёр хүбүүдынь эжынгээ газаа гарахада: «Гэртэмнай абымнай аха дүү, үеэлэ хаяала болохо эрэ хүн үгы ха юм! Эдэ хүбүүд хэнhээ түрэhэн болоноб? Манайда ганса Маалиг-Баюудай гэдэг зараса бии. Эдэ гурбан хүбүүд тэрэнэй болоно бэшэ гү?» — гэжэ хөөрэлдэбэ. Энэ хөөрэлдөөень эхэнь дуулаhан байба.

Хабарай нэгэ үдэр Алан гуаа хониной борсоор hайн шулэ гаргажа, Бэлгэнэтэй, Буганатай, Буга-Хадаги, Бухата-Сальжуу, Бодончар мунхаг гэдэг табан хүбүүдээ зэргэлүүлэн hуулгажа хооллуулаад, нэгэ-нэгэ годли үгэжэ, хухалаг-ты гэбэ. Тэдэнь бэлэхэнээр хухалаадхиба. Тиихэдэнь табан годли нэгэдхэжэ уяад, хухалхыень хүбүүдтэ барюулба. Хэнииньшье хухалжа шадабагүй.

Тиихэдэнь Алан гуаа хэлэбэ: «Бэлгэнэтэй Буганатай хоёр хүбүүдни, эдэ гурбан хүбүүдые хэн юунhээ түрэбэ гээшэб гэжэ намайе hэжэглээшэтнай зүб. Юунэй болоhые би таанадтаа хөөрэжэ үгэhүү.

hуни бүри сэгээн шара хүн гэрэйм тооноор гэгээрэн ороожо, хээлиемни эльбэдэг байгаа. Гэгээн толониинь хээлидэм шэнгэдэг hэн. hара наранай тохёохо үедэ тэрэ гэрhээм гарахадаа, шара нохой мэтээр тооно өөдэ абирhаар гарадог бэлэй. Харин таанад дэмы-дэмы юун гэлдэнэбта? Бэлгэ тэмдэгээрнь бодоходо, эдэ гурбантнай тэнгэриин хүбүүд лэ. Намайгаа таанад харсас үнтэй ханилаа гэжэ hанаа гүт? Эдэнэй булта хаашуул болоходонь, хара зон одоо хараха, ойлгохо байха».

Алан гуаа хүбүүдтээ hургаал болгон үгүүлбэ: «Таанадни нэгэ эхэhээ гараhан табан хүбүүд гээшэт. Ганса гансаараа ябаа haa, тугаарай ганса годлидол адляар хэндэшье хилбарханаар хухалуулхат. Тэрэ табан годли мэтэ хамта нэгэдэжэ, эбтэй эетэй hуугаа haa, хэндэшье диилдэхэгүйт!»

Алан гуаа эхынгээ наhа барахада, табан аха дүүнэр адуу малаа, hан зөөриеэ хоороондоо хубааха гэжэ хэлсэбэд. Бэлгэнэтэй, Буганатай, Буха-Хадаги, Бухата-Сальжуу дүрбэн бухы зөөриеэ хубаажа абаад, Бодончар мунхагаа бүдүүлигээр газааншалжа, дүүмнай гэжэ hанангүй, хубита зөөриинь үгэбэгүй. Гансал орог-шонхор мори үлөөбэ.

«Аханарайнгаа намайе түрэлшөөхэгүй хадань, би юу хэжэ эндэ байхабиб?» — гэжэ бодоод, Бодончар даaритай нюргатай, годлиин үдэн шэнги шэнгэн hүүлтэй орог-шонхор морёо унажа, Онон мүрэн тээшэ шогшуулба. Тиигэжэ Балжан арал дээрэ гараад, үбhэн балгаан барижа байрлаба.

Бодончар тэндэ нэгэ боро харсагын торхируу баряад, эдижэ байхыень хараад, орог-шонхор моринойнгоо hүүлhээ хилгааhа ходолжо, урьха хээд, боро харсагые барижа, агнахыень hургажа эхилбэ.

Эдихэ хоолгүй байhан тула тэрэ шонооныдай агы руу намнажа оруулhан гүрөөhэ харбан алажа, шонын үлөөhэн hээр харсагаяа хооллуулжа, үбэлые үнгэргэбэ.

Хабар болобо. Дулаанай ороноhоо нугаhадай ерэхэ сагта харсагаяа түрүүн хооноор байлгажа тураагаад, агнажа мэдэбэ.

Мүшэр бүхэндэ — нугаhа,
Гэшүүhэн бүхэндэ — галуу
Үлгэхын олоор үлгэжэ,
Үнэр танар гутуулба.

Нэгэ иргэн зон үсхэн модотой хадын араар урдадаг Түнгэлиг горхониие уруудан нүүн ерэжэ, эрьедэнь нютагжаа hэн. Бодончар үдэртөө тэрээгүүр харсагаараа агнахадаа, тэрэ отогто хурэжэ, сэгээ уудаг, hүниндөө балгаандаа бусажа хонодог байгаа.

Нүүжэ ерэhэн иргэн зон хэн-юун гээшэбши гэжэ Бодончарhаа hурадаггүй, Бодончаршье тэдэниие хаанаhаа ерэhэн ямар угай зомта гэжэ hонирходогүй hэн. Энэ үедэ Буга-Хадаги ахань Онон мүрэниие уруудан ошоhон Бодончар мунхагаа бэдэржэ, Түнгэлиг горхон шадар нютагжаhан хүнүүдhээ тиимэ-тиимэ мориторой, тиимэ-тиимэ хүн харагдаагүй гү гэжэ hурагшалба. «Эгээл шинии hурагшалhан тиимэ мориторой тиимэ хүн эндэ үзэгдэдэг. Ангууша харсагатай. Удэр бүри манайда орожо, сэгээ уудаг. hуни хаана хонодог юм, мэдэнэгүйбди. Харин баруунхойноhоо hалхилхадань, харсагада барюулhан галуу, нугаhанай үдэн саhан шэнгээр ишэ хиидэжэ ерэдэг. Тиимэhээ холо бэшэхэнэ байдаг гээшэ ха. Мүнөө ерэхэ сагынь дүтэлжэ байна, нэгэ бага хүлеэ!» — гэжэ тэдэ иргэн зон хэлэбэ.

Удангүй Түнгэлиг горхониие үгсөөд, нэгэ эмээл мориторой хүн ерэхэдээ, Бодончар болошобо. Буга-Хадаги ахань дүүтэеэ уулзажа, тэрэнээ дахуулан, Онон мүрэниие үгсэжэ, хатарган талиибэ.

Бодончар Буга-Хадаги ахынгаа хойноhоо дахан, хатаргажа ябатараа: «Аха, аха! Хүн ахатай, дэгэл захатай байха ёнотой!» — гэбэ. Теэд ахань хэлээшьеень хайхарбагүй. Бодончар дахин хандаба. Ахань ямарш харюу үгэбэгүй. Бодончарай мүнөөхи хэлэhэн үгэеэ гурбадахияа дабтахада, ахань иигэжэ асууба: «Ши тугаарhаа хойшо юундэ нэгэ хэлээшэеэ олон дахин дабтанаш?»

Бодончар иигэжэ харюусаба: «Үнгэлиг горхон шадар hууhан тугаарай иргэн зондо ээнэ ноён гэжэ үгы юм, ехэ бага, муу hайн гэжэ байхагүй, булта адли. Тиимэ өөдэгүй отог зониие бэлэхэhээр ээлжэ болохо байна».

Буга-Хадаги ахань хэлэбэ: «Зай, тиихдээ гэртээ харижа, аханартаяа зүбшэжэ, тэдэ зониие ээлэлэ!»

Тэдэнэр гэртээ хүрэжэ, аханартаяа хөөрэлдөөд, hөөргөө харайлгаба. Аханарынь Бодончараа алганча болгон, урдаа ябуулба. Бодончар түрүү болон ошоходоо, нэгэ хээлитэй hамга барижа: «Ши хэн гээшэбши?» — гэжэ асууба. Тэрэ эхэнэр «Жарчууд угай Аженхан-Уряанхайжин гээшэб» — гэбэ. Тиин табан аха дүүнэр тэдэ иргэн зониие ээлэжэ, адууhа малыень хуряажа, хүн зониие зараса болгобо.

Тэрэ хээлитэй эхэнэр Бодончарта ерэжэ, хүбүү түрэбэ. Жад гэжэ хүнэй заяаhан хадань, тэрэ хүбүүе Жадардай гэжэ нэрлээ бэлэй. Тэрээнhээ жадаран обогтон эхиеэ абаба. Тэрэ Жадардайн хүбүүн — Тугуудай, Тугуудайн хүбүүн — Бүри-Булшаруу, Бүри-Булшаруугай хүбүүн — Хара-Хадаан, Хара-Хадаанай хүбүүн Жамууха бэлэй.

Бодончарай ондоо нэгэ hамган Хабича гэжэ хүбүү түрэбэ. Хабича баатар Мэнэн-Тудэн гэжэ хүбүүтэй байгаа. Мэнэн-Тудэнэй долоон хүбүүд— Хаша-Хулэг, Хашан, Хашуу, Хашуулай, Хашуун, Харандай, Нашан баатар гэжэ нэрэтэйнүүд hэн.

Хаша-Хулэг Хамалуун гэжэ hамганhаа Хайдуу гэжэ хүбүүтэй болобо. Хайдуу Байшангар-Дошхон, Шархай-Лёнхо, Шаажан-Үртэгэй гэhэн гурбан хүбүүтэй байгаа. Байшангар-Дошхоной хүбүүн Түмбинэй-Сэсэн бэлэй. Түмбинэй-Сэсэн Хабуул хаан, Сим-Сэшүүл гэжэ хоёр хүбүүтэй hэн. Хабуул хаан долоон хүбүүтэй hэн. Эгээ ехэнь Охин-Бархаг, тиигээд Бартаан баатар, Хутагта-Мунгар, Хутала хаа, Хулан, Хадаан, Түдээн одхон бэлэй.

Охин-Бархаг Сорхото-Зүрхэн гэжэ хүбүүтэй, Сорхото-Зүрхэн Сочи бэхи, Тайчуу гэжэ хоёр хүбүүтэй байгаа. Тэдэнhээ зүрхэн үгсаатан эхилhэн домоттой.

Бартаан баатарай хүбүүд Мэнгэтэ-Хияан, Нэхүүн тайжа, Есүгэй баатар, Даритай одхон дүрбэн бэлэй. Хутагта-Мунгарай хүбүүн Бури бүхэ байгаа. Тэрэ Онон мүрэнэй шугы соо хуримай үедэ илдээрээ Бэлгэтэйн дала мүрые шуу сабшаhан юм.

Хутала хаанай хүбүүд Зочи, Хирмай, Алтан гурбан бэлэй. Хулан баатарай хүбүүн Ехэ-Цэрэн гэгшэ Бадай Хишлиг хоёрой ноён байгаа. Хожомынь тэдэнь сүлөөтэ эрхэтэн болоhон намтартай. Хадаан Түдээн хоёр хүбүүгүй байжа, үгынь таhараа hэн.

Бүхы Монгол уласые Хабуул хаан зонхилоо. Хабуул хаан шэрээгээ орхиходоо, өөрөө долоон хүбүүтэй байhан байбашье, Сэнгүүн-Бэлгын хүбүүн Амбагайе бүхы Монголой хаан болгоо hэн.

Тэрэ сагта Есүгэй баатар Онон мүрэнэй эрьеэр шубуу шонхор агнажа ябатараа, олхонууд аймаhаа hамга абаад ябаhан мэргэд үгай Ехэ-Чилээдүүтэй дайралдаба. Бүхөөгтэй тэргэ руунь шагаажа харахадань, гайхалтай hайхан шарайтай басаган hууба. Есүгэй буушуу түргэн гэртээ гүйдгэжэ харяад, Нэхүүн тайжа ахаяа, Даритай одхон дүүгээ абаад, hөөргөө Чилээдүүе хүсэжэ ерэбэ.

Тэдэнэй ерэхые харахадаа, Чилээдүү айн hурдэжэ, хурдан хуба морёо ташуурдан, хадын саагуур харайлган талииба. Гурбан аха дүүнэр хойноhоонь намнажа ошобо. Чилээдүүгэй хадые бүhэлэн тойроод, бүхөөгтэй тэргэдээ гүйлгэжэ ерэхэдэнь, Өөлэн хүүхэн иигэжэ хэлэбэ: «Тэдэ гурбанай юу hанаашалhые мэдэнэгүй аалши? Шарайнь шарай бэшэ, hэжэглэхээр! Шинии аминда хүрэхэ hанаатай хэбэртэй. Амиды мэндэ үлөө hааш, үзэхэ тутамш — үхид, хараха тутамш — хатад байхал. Амиды ябахадаш hамган олдохо. Ши ондоо hамга абахадаа, тэрэнээ Өөлэн гэжэ нэрлээрэй. Амияа абара. Минии үнэрые үнэрдэжэ ябаарай!» — гэжэ хэлээд, умдэжэ ябаhан самсаяа тайлажа, Чилээдүүдэ үгэбэ. Энэ үедэ мүнөөхи гурбанай гүйлгэлдэн ерэхэдэ, Чилээдүү хурдан хубынгаа гуя ташуурдаад, Онон мүрэниие үгсэн гүйлгэжэ, далда оробо.

Есүгэй баатар Өөлэн ужинай мори хутэлжэ, Нэхүүн тайжа ахань түрүүлэн, Даритай одхон дүүн тэргынь хажууда ябабад.

Тиигэжэ ябахадань: «Чилээдүүмни!

Хүйтэн hалхинда үhэсэ хинсхүүлжэ,
Хүнэй газарта гэдэhээ улэсэжэ,
хаана одоо ябана хабши!»—

гэжэ Өөлэн хүүхэн хоёр гүрлөө гээзгэеэ хойшо урагшань хаялжа: «Гансаараа хаана ябана хабши?!» — гэжэ

Онон мүрэнэй долгилтор,
Ойн модоной сууряататар

ори дуу табихадань, дэргэдэнь ябаhан Даритай одхон:

«Тэбэрилдэхэ амарагшни
Олон дабаа дабаба,
Уйлалдаха инагшни
Олон уhа гэтэлбэ.
Хэдыш гутараа hаа,
Хэзээш харахагүйш,
Хэдыш бэдэрээ hаа,
Хэзээш олохогүй!

Шэмэзгүй болоо!» — гэжэ хорибо.

Есүгэй баатарай Өөлэн хатанаа буляажа абаhан түүхэ энэ бэлэй.

(Эхин. Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

ХИТАДАЙ ПОЛИТИКА ТУХАЙ

ПЕКИН. Бидэ манай социализм байгуулнабди, харин таанад өөhэдынгөө капитализмые байгуулжа байхадатнай болохо. Бидэ социализмые Гонконгдо дэлгэрүүлэн тараахагүйбди, харин таанад капитализмые оронойнгоо түбэй хуби руу нүүлгэхэ ёhогүйт. Гонконгын, Макаогой, Тайваниин асуудалнуудаар «нэгэ орон, хоёр байгуулалта» гэhэн гол ёhо баримталан бэлдүүлнэбди гэжэ КПК-гай ЦК-гай Генеральна секретарь Цзян Цзэминь Гонконгын түсэблэгдэhэн тусхай захиргаанай районой үндэhэн хуулиин ёhоор комиссиин, зүбшэлэлгын комитедэй ажал ябуулагшадтай уулзахадаа мэдүүлээ. «Нэгэ орон, хоёр байгуулалта» гэhэн гол ёhон Гонконгдо, бүхы Хитадта, Британида, бусад оронуудта аша туhа асарха байна гэжэ Хитадай хүтэлбэрилэгшэ хөөрөөгөө үргэлжэлүүлээ. Энэ гол ёhон гансал дипломатическа хүдэлмэридэ хэрэгтэй бэшэ, харин Гонконгын ба бүхы Хитадай үндэhэн аша туhада мүн лэ харюусаха байна.

ФИДЕЛЬ КАСТРЫН ХЭЛЭhЭН ҮГЭ

ГАВАНА. Кубын Компартиин ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, республикын Гүрэнэй Советэй болон Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ Фидель Кастрын үнэрэгшэ амаралтын үдэр Гүрэнэй Советэй заседани дээрэ хэлэhэн үгые Кубын телевидени июлиин 12-то дамжуулба. Наркотигуудые контрабанда хэhэнэй түлөө, гүрэнэй бусад гэмтэ ябуулганууд тулөө толгойн саазада хүртэhэн революционно зөбсэгтэ хүсэнүүдэй бүдотоодын хэрэгүүдэй министерствын урдын дүрбэн официрэй гэмыень сагааруулха арга бии гү гэhэн асуудалые Гүрэнэй Советэй гэшүүд зүбшэн хэлсэбэ. Толгойн саазада хүртэхоор гэмнэгдэhэн РВС-эй дивизиин урдын генерал Арнальдо Очоа Санчесай, МВД-гэй полковник байhан Антонио де ла Гуарднагай, мүн тэдэнэй дүтын туhалагшад болохо Амадо Надрон Трухильогой, Хорхе Мартинес Вальдесай гэмые сагааруулха гэhэн гүйлта заседани дээрэ арсагдаhан байгаа.

Сүүдлүүлэгшэдэй хэрэг туушаа шидхэбэри хамтаараа абабабди гэжэ Ф. Кастро тэмдэглээ. Жашэнь, тиихэдэ Центральна Комитедэй 162 гэшүүдэй дундаhаа ороодоо 10-ниинь энэ шидхэбэри буруушаагаа hэн. Кубын арадай засагай Национальна Ассамблейн депутадуудай зүблөөн мүн лэ болоно, тусхай сэрэгэй трибуналай шидхэбэриие дэмжэhэн байгаа.

ХОРОН ХАБДАР ҮБШЭН ТУХАЙ

ЖЕНЕВЭ. Элүүрые хамгаалгын бүхэдэлхэйн эмхиин (ВОЗ) баримта мэдээнүүдэй ёноор, мүнөө үедэ дэлхэй дээрэ хорон хабдар үбшэнгөөр үбдэhэн 14 миллион шахуу хүн тоологдоно. Тиихэдэ мүнөө дээрээ аргалагдашагүй байhан энэ үбшэнгөөр жэл бүхэндэ 7 миллион хүн үбдэжэ, 5 миллониинь үхэдэг байна.

Хорон хабдар үбшэнгөөр үбдэжэ, тэрээнhээ наhа барагшадай түрбанай хоёр хубинь хүгжэжэ байгаа оронуудта ажаhууна. Дэлхэйн промышленна хүгжэнги оронуудта наhа бараhан 10 хүнэй 6-ниинь гү, али 7-ниинь энэ үбшэнhөө хосордог юм.

ВОЗ-ой экспертнүүдэй тэмдэглэhэнэй ёноор, хотын, улаан хоолойн балаган, аманай, уушханай, умайн хорон хабдар үбшэн эгээл үрэлөөр дэлгэрэнхэй байна. Эдэ бүгэдэ түрбадахи дэлхэйн оронуудта нлангаяа үргэнөөр дэлгэрэнхэй. Тиигэжэ хорон хабдар үбшэн аха хүгжэжэ байгаа оронуудай элүүрые хамгаалгын албан зургааануудта, медицинын хүдэлмэрилэгшэдтэ эгээл айлшагтай үбшэн болоно.

ХӨӨРЭЛДӨӨНҮҮД ДҮҮРЭБЭ

ФРГ-дэ ерэед байhан hүүлшынгээ үдэр Франкфурт-на-Майне хотодо хүрэбэ. Эндэ тэрэ Федеральна союзда немец машина бүтээлгын фирмэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаhан, немец федеральна банкын президент Карл Отто Пельтэй, мүн ФРГ-гэй «Дрезднер банк» гэжэ аралжаа наймаанай томо ехэ банкын, «Металльгезельшафт» концернын хүтэлбэрилэгшэдтэй хөөрэлдэhэн байгаа.

Ю. Д. Маслюков Эхэ орондоо бусажа ерэбэ.

Хельсинки — Финляндиин нинслэл, ороной далайн томо порт мүн. Тэрэ 1550 ондо байгуулагдаhан. Мүнөө энэ городто 493,5 мянган хүн зон ажаhууна.

Хельсинки — Москва городой анда хото.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Олимпия» гэжэ пассажирска паром Хельсинкиин үhан тохойдо оршодог.

ТАСС-ай фотохроника.

ТАСС ХИЛЫН СААНАhАА

БОНН. КПСС-эй ЦК-гай Нолитбюрогой гэшүүндэ кандидат, СССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо, СССР-эй Госпланай түрүүлэгшэ Ю. Д. Маслюков албанай хэрэгээр

ТОЛИ

УГАЙНГАА ХЭЛЫЕ БАЯЖУУЛАГША

ШЭНЭ үеын эдир үеэндэ түрэлхи хэлыень шудалуулжа, тэдэнэй саашанхи болбосоролдо хэмгүй ехэ туһа түлхисэ үгэһэн багшанар, эрдэмтэдэй аша габьяа арад зондонь мартагдаха ёногүй. Арадайнгаа үгай түүхэ, ёно заншалнуудые сахижа, тэдэндэ түшэглэжэ ябаха гээшэ яһатан бүхэнэй аһан түрүүшын ехэ уялга, ёно байха эзэргэтэй. Тэдэ бүгэдые бэлүүлжэ, түрэлхиингөө арга шадабарие хүн бүхэмнай бадаруулжа, арадайнгаа хүргэлтын жасада хубита нэмэриеэ үгэхэ, үргэхэ жэшээтэй гээшэ. Иимэрхүү, хүн ёнооной, ажал ябуулгада угаймнай агуу бэлиг — түрэлхи хэлэмнай түшэг, хэшэг болодог гээшэ бээз.

Үрда үеымнай багшанар, хэлэ бэшэгэй эрдэмтэд үгсаата хэлэеэ аргагүй һайнаар мэдэдэг тула хойто үетэндөө уншалга, бэшэлгын заабари дуримүүдые шанартайгаар зохёожо, найруулжа дамжуулһан байдаг.

Би мүнөө юрын багша Дондок Дугаровичай Дугар-Жабон тухай, түрэлхи хэлэ, бэшэгээ дэлгэрүүлхэ, хүргөөхэ талаар тэрэнэй хэһэн эрдэм гэгээрэлэй ажал ябуулга тухай. Мүн гэр булэ тухайнь уншагдтаа хөөрэхэ хүсэлтэйб.

Дондок Дугар-Жабон 1903 ондо, туулай жэлдэ, үргэн Агада, Могойтын районой Зугаалай нютагта, жирэй малша Намсарайн Дугар-Жабайда түрэһэн байгаа. Зугаалайнгаа эхин шатын һургуулие дүүргээд удаань Агын долоон жэлэй (гүйсэд бэшэ дунда) һургуулида һуража гараа һэн. Тэрэ сагта багшанарай хомөр үе һэн тула иимэрхүү һургуулинуудта һуралсагшад, хожом саашадаа багшалхашье дүршэл абажа гарадаг байгаа. Тиигээд лэ анханһаа һуралсал, хүмүүжэлдэ ханамжатай, һургаалтай Дондок хубүүн аяар холын 1923 ондо тэрэ сагта Хэжэнгын хошуунай байһан. Ороод-Тарбагатай нютагай эхин һургуулие эрхилэгшээр томилогдоо һэн. Нютагай сомон зүблэлэй түрүүлэгшэ байһан, һаяхан наһа барагша Цырен Эрдынеевич Эрдынеевтэй залуу багша тэрэ һургуулияа нэн түрүүн шажанай мэдэлһээ гаргаха хэрэг эхилээ бэлэй. Шэнэ ёһоной һургуулида ажаллажа, багшын шадабаритай болоходоо, Дондок-Дугар-Жабон эрдэм соёлоо үргэдхэжэ, Бүрпедтехникум дүүргээд, заха холын Захаамин нютагай арадай гэгээрэлэй таһагые даагшаар ажаллажа эхилээ һэн. Тэрэ үедэ Боохон нютагтаа дунда һургуулияа дүүргээд, Цахирта багшалжа байһан залуухан Полина Григорьевнатай Дондок гэрлэжэ, хүби заяагаа холбоһон намтартай.

Дондок Дугар-Жабон юрэнхыдөө хөрөөд жэлдэ хүдөөгэй һургуулинуудта, Буряадай театрально-хүргэжэй училищида, республикын буряад интернат һургуулида, мүн Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдта түрэлхи хэлэ, бэшэгээ зааһан байгаа. Багшалхаһаа гадна Д. Д. Дугар-Жабон удаан саг соо Арадай эрдэм һуралсалай министерствэдэ түрэлхи буряад хэлэ, бэшэг заалгын инспекторээр, методистаар ажаллаа юм. Тиихэдээ һургуули һуралсалай урдаа хараха, һургашадта түрэлхи хэлээ зааха багшанарай ажал ябуулгын заабари болохо программануудые, методикын дэбтэрнүүдые болоод һуралсалай номуудые олоод бэшэһэн, хэблүүлһэн юм. Республикын багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлхэ институдай хэшээлнүүдтэ Дондок Дугаровичи эдэбхитэйгээр ябажа, түрэлхи хэлэ, бэшэг заалгын түрүү дүй дүршэл тухай, түрэл хэлээ ханамжатайгаар, шанартайгаар зааха тухай элидхэлнүүдые үншадаг. багшанарай хөөрэлдөөнүүдые хэдэг һэн. Тиихэ мүртөө үндэһэн хэлэнэйнгээ лексикэ, фонетикэ, морфологи болоод синтаксисай дүримүүдые теоретическэ талаһаань нарижуулан һайжаруулха хэрэгтэ ехэ хүсэл оролдолгоёо зорюулаа бэлэй. Багшанарай училищида шудалагдадаг грамматикын номой «Сложно үгэнүүд ба сложно мэдүүлэлнүүд» гэһэн бүлэгые Дондок Дугаровичи найруулһан юм.

Буряадай номой хэблэлдэ һуралсалай литературын ахамад редактораар удаан сагта, 1974 ондо наһа баратараа ажаллахадаа, Дондок Дугаровичи Дугар-Жабон түрэлхи хэлэнэйнгээ бэшэгэй дүримүүд тухай эрдэмтэдэй, мүн өөрынгөөшье һуралсалай номуудые олоор хинажа, заһажа гаргаһан юм. Жэшээлэн хэлэбэл, Дондок Дугаровичи буряадаар үншалгын болоод бэшэлгын дүримүүдэй номуудай автор, редактор байгаа. Тэрэнэй бэшэһэн хоёр бүлэгнөө бүридэнэн «Буряад хэлэнэй грамматика» гол түлэб багшанарай училищида шудалагдадаг бэлэй. Гадна профессор Т. А. Бертагаев, М. Н. Имехенов хоёртой бэшэһэн дунда һүргүулиин ахалагша классуудта шудалагдаха буряад литературын үншалгын ном һаяа болотор һургуулинуудта, багшанарай училищида хэрэглэгдээ юм. Тэрэшэлэн дурсагдагша буряад грамматикын номые Буряадай багшанарай институдта, Эрхүүгэй гүрэнэй университедтэ буряад хэлэ, бэшэг шудалдаг студентнэр үзэжэ гараһан байха.

Түрэлхи хэлэ, бэшэгээ шудалха хэрэгтэ зорюулжа Дондок Дугаровичай бэшэһэн. хинаһан номуд республикын номой хэблэлдэ хорёод дахин гаргагдаһан юм. Буряад арадаа үгсаата хэлэнэйнь жама ёһоор гэгээрүүлхэ, болбосоруулха талаар ехэ ажал ябуулха зуураа, Д. Д. Дугар-Жабон һуралсалай номуудые ородһоо түрэлхи хэлэндээ олоор оршуулһан байдаг. Жэшээлхэдэ, урда үеын буряад һургашад Дондок Дугаровичай оршуулгаар арифметикын, географиин номуудые түрэлхи хэлээрээ шудалһан юм. А С. Пушкинай, М. Ю. Лермонтовэй хэмжэгээрээ багахан шүлэг, поэмэнүүдые шэмэ шүүһьень алдангүй унаган буряадаараа оршуулжа һуралсалай номуудта оруулдаг һэн.

БУРЯАДАЙ АССР-эй Арадай эрдэм һуралсалай министерствын һуралсалай-методическа советэй хуушанай гэшүүн Дондок Дугаровичи Дугар-Жабон республикынгаа арадай соёл, гэгээрэл хүргөөхэ, түрэлхи угсаата хэлээ зүб мүрөөр дэлгэрүүлхэ талаар ехэ аша габьяатай байһанайнгаа түлөө Буряадай АССР-эй һургуулинуудай габьяата багша, «Россин Федерациин арадай гэгээрэлэй отличник» гэһэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй.

Дондок Дугаровичи Полина Григорьевна хоёр 44 жэлдэ ан бүнхан ажаһуужа, дүрбэн хүбүү, хоёр басагадаг Һайханаар хүмүүжүүлжэ, ажабайдалайнь замда гаргаа һэн.

Улаан-Удэ хотым түбтэ, Фрунзиин нэрэмжэтэ үйлсөөр оршодог гэртэ байратай Д. Д. Дугар-Жабонтон 29 зон болонхойбди,— гэбэ.

Эрдэм номтой, угайнгаа хэлэ, бэшэгтэ анхаһаа дурлажа, тэрэнэй гурим дүримүүдые эб мүртэнь оруулха хэрэгтэ ехэ габьяатай байһан Дондок Дугаровичи Дугар-Жабонтон үри хүүгэдээ бүлтыень дэдэ һүргүулитай болгоо. 1932 ондо түрэһэн Ким Дондоковичи Дугар-Жабон Сэлэнгын аймагай Загастайн дунда һүргүулиие алтан медальтайгаар дүүргээд. М. В. Ломоносовой нэрэмжэтэ Москвагай университедтэ мүн лэ эрхимээр һуража гараа. Техническэ эрдэмэй кандидат нэрэ зэргэтэй, тэрэ мүнөө СССР-эй Науканыудай академиин Газарай магнетизмын научно-шэнжэлэлгын институдта ажаллана. Мүн лэ Москвагай университет һайнаар дүүргэжэ, тэндээ аспирантурада һураһан Валерий Дондоковичи физико-математическа эрдэмэй кандидат болонхой. Валерий Дугар-Жабон мүнөө Патрис Лумумбын нэрэмжэтэ Арадуудай хани барисаанай университедтэ багшална. Философиин эрдэмэй кандидат Светлана Дондоковна мүн лэ МГУ дүүргэжэ, Мексикын университедэй ород хэлэ, бэшэгэй кафедрые хүтэлбэрилнэ.

— Светэмнай даншье һаа холо хадамда гараха хубитай байгаа даа. Энэ багаараа байгаа һаа һайн бэлэй гэжэ өөртөө һанагшаб, тэзд манай һанаашаар юумэн хубилха бэшэ даа, — гэзэ Полина Григорьевна эхын энэрхы сэдьхэлээр мinjэрнэ. — Нүхэрынь арбаад жэлдэ манай гүрэндэ һуража гараһан, геолого-минералогиин эрдэмэй доктор, профессор — мүн лэ Мехико хотын университедтэ багшалдаг. Манайда Улаан-Удэ олол ерээ даа. Ехэ һайхан зантай, унаган ород хэлэтэй юм. Профессор Хосе Лугого гэжэ алдартай. Мехико гээшэмнай ехэ олон хүн зонтой хото юм гэжэ хэлээ һэн. Хоюуландаа хүби хубидаа «Хонда» гэжэ Япон автомашинатай юм гээбэ, тэдээгээрээ ажалдаа ябадаг, — гэжэ Полина Григорьевна мinjэрнэ.

СВЕТЛАНА Дондоковна Хосе Лугого хоёр ажалайнгаа албан хэрэгээр дэлхэйн олон гүрэнүүдээр ябажа байдаг байна. Светланын Парижда, Великобританида Удаяна басаганаараа абхуулһан фото зураг Полина Григорьевна харуулна. Буряад басаганай Парижай түбтэ, Ла Манш хоолойе гаталжа ябахадаа буулгуулһан зурагуудһонин. Мүн Хосе Лугогой Бельгидэ, Баруун Германида ябахадаа эльгээһэн мүн лэ үнэтэ фото зураг уулд олон байба.

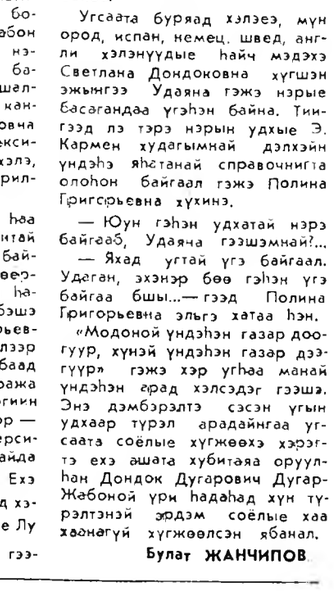

Дондок Дугаровичай Роза, басаган, Юрий, Баяр хүбүүд бултадаа Москвагай, Улаан-Удын дээдэ һургуулинуудые дүүргэнхэй, Буряад орондоо ажаллажа байдаг.

— Энэ худагымнай яһала залуухан, арюухан хүн юм, — гээд Полина Григорьевна нэгэ фото харуулба. Аша басаган Удаяанаяа тэбэриһэн үнэхөөрөөшье һайхан Элизабетта Кармен худагы энэзбхилэн байба.

Угсаата буряад хэлээ, мүн ород, испан, немец, швед, англи хэлэнүүдые һайч мэдэхэ Светлана Дондоковна хүргэн эжынгээ Удаяна гэжэ нэрые басагандаа үгэһэн байна. Тиигээд лэ тэрэ нэрын удхые Э. Кармен худагымнай дэлхэйн үндэһэ яһатанай справочникта олоһон байгаал гэжэ Полина Григорьевна хүхинэ.

— Юун гэһэн удхатай нэрэ байгааб, Удаяна гэзэшэмнай?...

— Яһад үгтай үгэ байгаал. Удеган, эхэнэр бөө гэһэн үгэ байгаа бшы...— гээд Полина Григорьевна эльгэ хатаа һэн.

«Модоной үндэһэн газар доогуур, хүнэй үндэһэн газар дээгүүр» гэжэ хэр үгһаа манай үндэһэн арад хэлсэдэг гээшэ. Энэ дэмбэрэлтэ сэсэн үгын удхаар түрэл арадайнгаа угсаата соёлые хүргөөхэ хэрэгтэ ехэ ашата хубитаяа оруулһан Дондок Дугаровичи Дугар-Жабоной үри һадаһад хүн түрэлтэнэй эрдэм соёлые хаа хаанагүй хүргөөлсэн ябанал.

Булат ЖАНЧИПОВ.

Матвей ЧОЙБОНО

ШҮЛЭГҮҮДЭЙ ДЭБТЭРҺЭ

Хүгшэдэй гэртэ

Үлэн шүлһөөрөө
тэжээһэн хүбүүмни,
Үе мүсөөрөө бодхоһон хүбүүмни,
Үдэшэ, үглөөгүй һахиһан хүбүүмни,
Үһэнэйнгөө сайшатар зобоһон
хүбүүмни!

Хүбүүмни, үримни,
хүбүүмни... Халагни!
Үглөедэр эхэнэрэй һайндэр!
Хамтын гэртэ —
хүгшэдэй дүнда
Үтэлһэн наһандаа
Үхибүүндээ түригдөөд
һууна гэжэ гү!
Үгы, үгы!!
Тиигэжэ бү хэлэгты!
Хүндэ болоходоо, хүбүүндээ
Хаягдаа гэжэ гү!
Үгы ааб даа, үгы!
Шэхэ, нюдэндэм бү дуулгагты!
Амиды мэндэ,
элүүр энхэ ха юмбиб,
Ашанартай, бэритэй ха юмбиб...
Гансал юундэ, юундэб даа, гансахан...
Газарай өёорто,
гашуун бодолой түрэдэг гэртэ
Ганса һайхан хүбүүмни, хөөрхэймни,
Гандам хаяа гээшэб,
ганса наһыем зангадаа
Хүнэйл эхэтэй адли
эхэ байгаа ха юмбиб,
Хүнэйл үриин зэргэдэ
ябуулаа ха юмбиб,
Хүнэйл үзэхэ, харахые үзүүлээ

Хүнэйл түхай хүн болгоо ха юм
Ай даа, хүбүүмни, алтамни!
Ухаагаар дутаагүйш,
Ямаршье амитанай саанаш,
Унда, хоолоор дутанагүйш,
Угалза торгондо хүльбэрнэ...
Яагаа гээшэбши, хөөрхэймни,
Сэсэн үримни,
Сэлмэг амтамни!!

Сайгаа һүлэхэдөө,
Сэнгэжэ ябахадаа,
Сэсэг үхибүүдээ таапахадаа,
Һананагүй гүш харахан эжыгээ
Үглөөгүүр эхэнэрэй һайндэр...
Эрьежэ хараашалнаб,
Хэниешьеб даа хүлеэнэб...
Эндэхи зомнайл бэе бээз

Хүбүүншье үгы, хүүгэдшье үгы
«Үгы» гэжэ болохогүй, нүгэл!!
Гансал мүнөө үгы!!!

Һайхан басаганда

Үнэр эхэ эсэгынгээ
Үнгые сардажа абаа гүш! —
Үнгэрхэ, харахадаа сошоохо,
Үзэлэй һайхан басагамши.

Үргэн талын альган дээр
Удэ, далиш үргаа гү!
Удэр, һүнигүй таталһан,
Үнэхөөр суранзан гээшэбши!

Эдеэ хоолһоом һалгабаш,
Эльгэ зүрхым тамалбаш,
Эрьежэ наашаа харахагүй аад,
Энеэбхилэн юундэ үнгэрнэш!!

Үзэхэл байхаш, байза даа,
Үглөөдэрһөө эхилүүжэм,
Удэшөөр түсэб табижархёод,
Үүрэй сайхада тулуужам!

Хүсэнэ аабзаш

Хабсагай, аралай һандархада,
Хара турлаагай сайхада,
Халаахайда жэмэсэй улайхада,
Һанаа, сэдьхэлыем хүсэнэ
аабзаш.

Хүгшэд, бэреэдэй үргөө
һулархада,
Хүдхэшүүлэй гүйдэлөө
намдахада,
Хара залхуугай хаяаһаа
мултархада,
Хүсэ, шадалыем тухайлна
аабзаш.

Үндэр тэмээнэй нюргаа
тэргшэрхэдэ,
Үлзы наранай үдэр, һүнигүй
шарахада,
Үхэһэн харам сэдьхэлтэнэй
Зөөрөө хубаажа эхилхэдэ,
Үнэн ябадалыем мэдэнэ
аабзаш.

Уурал бадхаа уураг тархиин
Ушар ябадалые тааха гээ һаа,
Уупа, далай — ухаан,
бодолойнь

Унги, үзүүрта гараха гээ һаа,
Уян зоноо хүндэлһэн,
Уулын наһа наһаланһан,
Үзүүр түрэлөө мартахагүй,
Уужам сэдьхэл хэрэгтэй!

Сэлгээн дайдаар тэмтэрһэн
Сэгээн сэнхир манан соо,
Сагай хамажа, салгидаһан
Сагаан буурал тооһон соо
Һанаан миниий хайлашоо гү!

Булад тахата хүлэгүүдэй
Бурьяа сорьёо амин соо,
Байдалай шэмэг — үхибүүдэй
Баян бодолойнь һуудал соо
Баяр миниий хоргодоо гү!
Улаан түяа үгтааша
Уяхан сагай сэдьхэл соо,
Уулзажа, ами нэгэдэһэн
Ульгам хоёрой дуран соо
Үреэл миниий түрөө гү!

Үнэр, жаргал асарһан
Үлзы хүгшэдэй найдал соо,
Үнэн сэхые гэршэлһэн
Үндэр гэгээн һургаал соо
Уе наһамни үзэгдөө гү!

Бодолн

Газар дээрэшье, т
Галдашье,
үһанай о
Хубилхагүй бодолн
Үбэлэй хүйтэнһөө,
нажарһаа
Үнгөө хубилһан н
сухарихагү
Ургы, дэнзээрээ,
унаган нүхэд
Ургажа ябаһан б
Удха шанарни,
үзүүр голи
Урдахи һайхан хар
Урдаа һарбайха ю

Хүбүүн
хөөрэжэ

Ханата гэрһээ хүн
Хадалиг гэртээ б
Һаруул нэгэ боорн
Хагдан дунда но
Хахасааб гэжэл м
Хэбэл соохонош у
Хэнэз түрэхэ хубу
Һанажа хаа-яа нам
Хүшөө дээрэм зо
Хүнэй баршад ha
Хүсэжэ ябаһаем
Зайдан моридой и
Зайлан бээ һорин
Зайгуул, хобдог а
Заяа наһандаа то
Залган, эблэн шэ

ХҮНДЭ ХАБААТАЙ ТААБАРИНУУД

Абдар соо
Арбан сабшуур
(Шүдэн).

Агы соо
Алаг ямаан
(Нюдэн).

Гооногорто
Годон халюун
(Нидхэ).

Гэрэй хойно
Гэдэгэр нарһан
(Гээзгэ).

Дэрэ дээрэ
Дэмы бэшэг,
Унтари соо
Уймар бэшэг.
(Зүүдэн).

Зэргэлээ хүһанай саана
Зээрдэ морин уяатай.
(Хэлэн).

Мэнгээрһэн тэбшэ
Мүнгэн шаттатай.
(Шэхэн, һиихэ).

Тала дунда
Табхаансаг
(Хүйһэн).

Аха дүү хоёр
нэгэ бүнэтэй аад,
Бэе бээз харалсадаггүй.
(Хоёр нюдэн).

Далай соо дааган ороод.
Дааганиинь зобоогүй —
Далайнь зобоо.
(Нюдэндэ бог орохо).

Ута сагаан могой
Уулын хүтэлые дабаад.
Мүнхэ һарьдагта торошобо.
(Нугарһан).

Уулын саана
Туулайн хэбтэшэ
(Шэлын хонхор).

Хады руу
Харгааһа шэрээ.
(Үһэ һамнаха).

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

СССР-эй Верховно Советэй нэгэдэхи сесси худэлмэриеэ үргэлжэлүүлһээр. Палатануудай хамтын заседани дээрэ СССР-эй Гүрэнэй комитедүүдэй туруулэгшэнэрые һунгалта тухай асуудал зүбшэгдөө.

КПСС-эй Ленинградска обкомой пленумдэ хабаадагшадай урда КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Советэй Түрүүлэгшэ М. С. Горбачевой хэлэһэн үгэ газетын энэ номерто үгтэбэ.

«Буряадай АССР-эй Верховно Советэй сесси дээрэ зүбшэгдэхэ асуудал» гэһэн ниитэ гаршаг доро «Забайкаллес» нэгэдэлэй генеральна директор В. Я. Кокинтой хэһэн хөөрэлдөөн толилогдобо.

Буряад ороноймнай газар дайдын гурбанайнь хоёр хуби ой тайгаар бүрхөөгдэнхэй гээшэ. Ой модоноймнай хамтын нөөсэ хоёр миллиард кубометр болоно. Ой модоной болон модо болбосоруулгын промышленность мнай арадай ж
һалбаринуудай н
Гэр булэ бүхэнд
модоор хэгдэһэн
ондоо тээһээ асар
һан гайхалтай. Жэ
ровска хизаарһаа
Молдавиһаа юум
хабтагай... гэхэ мэ
нүүдэй түлөө рес
ой модо түлэдэг
Арадай үргэн х
бараае өөрынгөө
када, өөрынгөө м
болоо һаа ямар н
Энэ хадаа В. Я. К
һэн хөөрэлдөөнэй
болоно.

Хэблэлэй байш
кабинедтэ удэр б
олоороо ерэжэ б
да Буряатии» газ
приёмнын худ
хүн зоной гомдо
нуудые анхарал
нажа, шадаха соо
хэмжээнүүдые а
юм. Городой дуле
хөөрэлгэнүүдые
байдалда хүдэлхе
тухай тэрэнэй б
риал номерто үг

Газетын дурбэ
һанда —«Субботы
галхан».

Кино, театрнуу

ТЕАТР ОПЕРЫ И БАЛЕТА
БЕНЕФИС БАЛЕТА — в 19-30.
ГАСТРОЛИ ДРАМТЕАТРА КРАСНОЗНАМЕННОГО ТИХООКЕАНСКОГО ФЛОТА (в помещении Русского театра драмы)
ВЕЛИКИЙ ЛЯГУШОНОК — в 12, ПОХИЩЕНИЕ ИЗ ГАРЕМА — в 19-30.
«ДРУЖБА»
ПОПУТНОГО ВЕТРА, СИНЯЯ ПТИЦА — в 9-40. ИНТЕРДЕВОЧКА (2 серии) — в 11-30, 14-50, 18-10, 21-30.
«РОДИНА»
МУЛЬТФИЛЬМЫ — в 10, 16, ЗА КЕМ ЗАМУЖЕМ ПЕВИЦА? — в 12, 14, 18, 19-50 (удл.), 21-50.
«ПРОГРЕСС»
Красный зал — ЧП РАЙОННОГО МАСШТАБА — в 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23. Зеленый зал — ВОЗВРАЩЕНИЕ К СВОБОДЕ — в 10, 11-50, 13-40, 15-30, 17-20, 19-10, 21.
«ЭРДЭМ»
ПРИКЛЮЧЕНИЯ СПАСА И НЕЛИ — в 9-40, 12-40, ИМЯ — в 11, 14, КОРШУНЫ ДОБЫЧЕЙ НЕ ДЕЛЯТСЯ 15-30, 18, 20-30.
«ОКТЯБРЬ»
ФИНИСТ — ЯСНЫ в 9-40, 13-30, ОШИБКА — в 11, 20, 21-50.
ВИДЕОЗАЛ «ОК
БЕЛОЕ СОЛНЦЕ в 10-50, 17-40, ЛАМПА АЛЛАДИ ГРАФ МОНТЕ-КР рии) — в 14-20,
ВИДЕОЗАЛ «ПР
ЗАКОЛДОВАННЫ — в 10.
ВИДЕОЗАЛ «ЛУ
Д'АРТАНЬЯН И ТЕРА. 3 сер ДВОЙНИК — в 2 НИЙ ДУБЛЬ — в
«ЗЕЛЕНЫЙ»
ТЕНИ ЗНОЙНО 20.
«ВОСТОК»
ДЕВОЧКА ИЩ 13-30. ВОЗВРАЩ БОДЕ — в 15,
«БАЙКАЛ»
ТОКИ МАКТИГ НОЧКА — в 18-3

Шог ёгтото хоёр рассказ

ДАБҺАТАЙ АРХИ

Паатхаанай Бороолдуу үнөөхил Пархайн Хөөдхөөнтээ ханилһан зандаа һэн. Хото город соогуур тэдэ хоёр зайгуултажа, зунай халуундэ хүнэй уугаад хаяһан унданай, аршаанай шэлнүүдые суглуулха.

Мүнөө шэл үнэтэй болонхой. Табан шэл суглуулаэ һаашни — нэгэ солхооб. Табин шэл олобол, хатуу харые хам бажууха шадал ерэхэ.

Бороолдуу Хөөдхөөн хоёр арай шэмай гэжэ табин шэл олоожо, тэдэнээ тушаагаад, арбан солхообтой болоһон хүнүүд архиин магазин тээшэ ардайлтараа гүйлдэбэ.

Тэндэнь — ойн хара модон шэнги зон. Харгал шэрээл табилдаан. Һалга болошоһон һамгадшье, үлбэр болошоһон үбгэдшье архиин хойноһоо түлхисэлдэнэ. Улаан мелгайтай хэдэн олон сагдаа үһан хүлһэн болотороо ээлжээгүйгөөр сооохо гэһэн худхэшүүлые татана, үгзарна, намнана. Тэзд архида тэгүүлээшэд дулиржэ олойршоһон мэтэ. хэлэхэ хорихо гээшые оройдоошье ойлгохоошье болишенхой, урагшаал жүдхэнэ, тэбшэтэй эдеэндэ дуталшалдаһан гахайнууд мэтээр түлхисэлдэнэ.

Тезд Бороолдуу Хөөдхөөн хоёршье эндэ хаэзэдэшье ядаггүй, үһан соо табигдаһан загаһад мэтэ болодог ха юм. Хатуу харые хамта бариһан нүхэд олон. Тэдэнэй урда ороод гү, али мүнөө һарбайгаад, үгышье һаа олон соогуур түлхисэлдөөд, тохоногоороо харгы зада гаргаад. архин магазин шурган орошодог.

Уданшьегүй үнөөхи хоёрнай нэгэ шэл архитай болобо даа. Холууршье бэшэхэн урдаһан мүрэнэй эрье тээшэ ошожо ябатараа, Бороолдуунь гэнтэ гэдэһэзэ бариба:

— Оо, ео-ё! Нүхэр, үсэгэлдэр элдэб архи, пивэ миивэ холёод, гэдэнэмни худхэшоо. Зобожо ябанаб.

— Миниишье баһа,— гэжэ Хөөдхөөниинь уршаганаба.

— Дабһатай архи уухада. ганса болишодог юм гээд хэлсэгшэ.

— Нээрэшье. Дабһа олоё.

Тэдэ хоёрнай нэгэ гэрэй хашаа руу орожо, нэгэ хүгшэнһөө нэгэ едха дабһа эрижэ абаба. Тэрэнээ шэлтэй архи руугаа хэжэ хайлуулба. Тиигээд хоолойгоорнь эзлжэ эзлжээгээр балгаба даа.

— Оо, гашуун лэ!

— Бури һайн! Гэдэнэмнай гансата барег болошохо.

Нилээн ама халаһан, үнэн дээрээ, һогтоһон хоёрнай гэр гэртээ тараа һэн.

Тэрэ һүниндөө тэдэ хоёр айхабтар ехээр үбдэжэ, «Түргэн туһаламжын машина» тус тустаа дуудуулаад, больницада орошоо һэн гэдэг.

ЖЭМЭСТЭЙ АРХИ

Жаалда ехэ! Дабһатай архиһаа боложо үбдөөд, больницада орожо гараһан Паатхаанай Бороолдуу Пархайн Хөөдхөөн хоёр дахин хото городойнгоо нэгэ гудамжада уулзашалай.

— Зай, нүхэр, барег гүш?

— Бараг, бараг. Ши ямарбши?

— Гэмгүй.

—Нүхэр, ши бидэ хоёр иигэжэ зобонхаар, жэмэсэй архи хэелши даа. Бэедэ, хотодошье хэсүү һайн байха.

— Яагаад?

— Үхэр нюдэ базаар дээрэнээ хэдэн аяга абая Нэгэ багахан саахар хэрэгтэй. Шамда саахар бии гү?

— Үү, биил! Һамганайм абаа болоһон дурбэн кило саахар бии. Хэды хэрэгтэй юм?

— Хоёр кило хүрэхэ.

Тиигэжэ тэдэ хоёр жэмэсэй архи нэгэ үүнэг соо табижа, Бороолдуугайнгаа гэрэй дорохи подвал соо хадагалба.

— Долоо хоноходо, ханхигэр болохо.

— Яагаа үнэ юм?

— Ходо үзэжэ байхабди.

— Хүлеэхэнь удаан лэ!

— Тэсэжэ үзэ.

Гурба хоноо гү, али үгы гү? Үнөөхи подвал соо табиһан жэмэстэй архиингаа амта үзэжэ байгаань, милициин наряд хүйхэр хоёрые тэндэнь барижархиба.

Хэмэл архи бэлдэжэ байһан хоёрнай ехэ ялада унажа, Бороолдуугай һамганай хараадаг, занедагай ёһоор. Грязнухын ЛТП-дэ эльгэгдээ гэдэг.

Г. ДАШАБЫЛОВ.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—«Манай саад». 10.05 — Фильм-концерт. 10.35 — Мультфильмнууд. 10.45—«Хүн. Газар дэлхэй. Юртэмсэ». 11.45 — «Расписание на завтра» — уран һайханай фильм. 13.10— «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ». 13.25 — Концерт. 13.50 — Социалис оронуудта. 14.20 — Украинын киноискусство. 15.50 — Россин цыгачуудай дуунууд. 16.30—Баримтата фильм. 16.55—«Ан амитадай аймагта». 17.55 — Мультфильм. 18.10— Останкинадахи концертнэ студида уран зохёолшо А. Битовтэй уулзалга. 19.25—Уласхоорондын шэнжэлэл. 20.25 — В. Шукшинай фильмүүд болон рольнууд. «Два Федора» — уран һайханай фильм. 22.00— Время. 22.35—Телевизор харагшадай анхаралда. 22.55—«Дуунь-89».

ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Худөөгэй ажал хэрэгүүд. 10.15—«Корни травы»—уран һайханай фильм (2-дохи сери). 11.20—«Рыцари Медео» — баримтата фильм. 11.30 — Шэнэ һонин. 11.40 — Уран зурааша байха хуби заяан. 12.30 — Е. Кисинэй концерт. 13.10—«Уе саг ба өөр тухайгаа». В. Маяковский. 13.30 — Шэнэ һонин. 14.40—НБА-гай мэргэжэлтэ баскетболистнуудай дунда США-гай чемпионат. 14.40—Сиэтлдэ командировкоор ошолго. 15.40 — «Крепыш» — уран һайханай фильм. 17.10—«Оперэттын артист». РСФСР-эй габьяата артист Н. Рубан. 17.55 —«16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 18.40—Махмуд Эсамбаевай театр. 19.15—Баримтата фильм. 19.25—РСФСР-эй габьяата артист Борис Николаев дуулаха. 20.00 — Хүнгэн атлетикэ. СССР-эй болон ГДР-эй суглуулагдамал командануудай матч. 20.30—Эстрадна дамжуулга. 20.45 —«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.00— СССР-эй Верховно Советэй сесси дээрэ. 22.00 —Время. 22.35—«П» тэмдэгтэй» гэһэн фельетон.

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

Хизаар ороноо шэнжэлэгшэд. П. БУРМАКИНАЙ фото.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор — 2-50-96, приемная — 2-54-54, зам. редактора — 2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь — 2-50-52, секретариат — 2-66-76; отделы; партийной жизни и пропаганды—2-60-91—2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта — 2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63, информации—2-34-05, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95, собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск — 55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35 Н-03484. Заказ № 163. Индекс 04613.